भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको संक्षिप्त जीवनी

Dhamma.Digital

THERAVADA BUDDHIST ACADEMY
B.E.2556 A.D.2012

लेखक
महेन्द्ररत्न शाक्य
"परियत्ति सद्धम्म कोविद"

Downloaded from http://www.dhamma.digital

Dhamma.Digital

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको संक्षिप्त जीवनी

THERAVADA BUDDHIST ACADEMY
Dhamma.Digital

लेखक
महेन्द्ररत्न शाक्य
"परियत्ति सद्धम्म कोविद"

Downloaded from http://www.dhamma.digital

प्रकाशक

श्री ज्ञानज्योति कंसाकार
क्वापुखू, थँहिटी, काठमाडौं ।

बु. सं. २५४२

ने. सं. १११८

वि. सं. २०५५

ई. सं. १९९८

प्रथमावृत्ति १००० प्रति

विद्याधरी प्रिण्टिङ्ग प्रेस

फोन: ५२४७९५, ५२६७६२

Dhamma.Digital

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर

Downloaded from http://www.dhamma.digital

हार्दिक मंगलमय शुभकामना !

उहाँ श्रद्धेय बुद्धघोष महास्थविरप्रति

नेपालमा जहाँनिया राणा शासनको अन्त्य अन्त्यतिर थेरवाद बुद्धधर्मको पुनर्स्थापना भयो । त्यतिबेला भिक्षु महाप्रज्ञा (बौद्ध ऋषि), भिक्षु प्रज्ञानन्द, भिक्षु धर्मालोक र भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरहरूले निभाउनु भएका योगदान अनुरूप उहाँहरू अग्रपन्थीमा गनिन्छन् । मेरा पूज्यवर गुरु महास्थविर प्रज्ञानन्द भन्तेका कर्मठ शिष्यहरू मध्येमा एक शिष्य उहाँ श्रद्धेय बुद्धघोष भन्ते हुनुहुन्छ । यसरी उहाँ मेरो सहोदर धर्मभाई पनि हुनुहुन्छ। वि. सं. १९९७ मा उहाँ प्रव्रजित भएर बुद्धधर्मको उच्च अध्ययनार्थ बर्मामा रहनु हुँदा नै नेपालमा बुद्धधर्म प्रचार-प्रसार गर्न नपाइने भनी राणा प्रधानमन्त्री श्री ३ चन्द्र शम्शेरद्वारा भिक्षु तथा श्रामणेरहरूलाई देश निकाला गरिएको थियो र जतिबेला स्वयं म सबैभन्दा सानो श्रामणेर थिएँ।

दोश्रो विश्वयुद्धको भयानक - नरसंहारपूर्ण समयमा बर्मामुलुक पनि धेरै प्रभावित क्षेत्र थियो । त्यसबेला बुद्धघोष भन्तेले पनि ठूलो दुःख कष्ट भेल्नु भयो । पछि बु. सं. २५०० को निमित्तमा बर्मामा छैठौं धर्म संगायना (महाधिवेशन) भयो, त्यतिबेला उहाँ भन्ते उत्तै हुनुहुन्थ्यो । यता धर्मोदय सभाले मलाई र उहाँलाई दोश्रो सन्निपात (सम्मेलन) का लागि नियुक्ति गऱ्यो र म बर्मा पुगें, उहाँसंग भेटगरी संगै सम्मेलनमा सरिक भयौं । यो घटना हिजो - आज - भरखरै जस्तो लागिरहन्छ, मेरो मानस पटलमा एउटा ताजा स्मृति भएर बसेको छ, यस्तो मलाई धर्मप्रीतिको अनुभूति प्राप्त हुने गर्छ ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

श्रद्धेय बुद्धघोष भन्ते त्यतिबेला देखि नै विनय नियममा नै सचेत एवं सजगता अपनाउने गर्नुहुन्थ्यो। परिणामतः आजसम्म पनि विनयमा कट्टरवादी तथा ठूलो शीलवान् भिक्षुका रूपमा उहाँको ख्याति छाएको छ। यसरी नै नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको स्थापनार्थ उहाँले जुन योगदान दिई भूमिका निभाउनु भयो, निश्चय नै यो एउटा उहाँको अदम्य साहस एवं बुद्धशासन प्रति चिन्तनशील तथा स्नेहभावको प्रतीक मान्न सकिन्छ। बुद्धधर्म र दर्शनलाई जनमानसमा भिजाउन परियत्ति शिक्षा नै एउटा शसक्त संचारको माध्यम बन्न सक्दछ। उहाँ श्रद्धेय भन्तेको सत्प्रयासमा थालनी भएको नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षालाई निरन्तरता दिनुमा हामी सबैमा दायित्वको बोध हुनु पर्छ र यसलाई अझ सुव्यवस्थित एवं परिमार्जित गर्दै लाने तर्फ उन्मुख हुनु हामी सबैका लागि हितकर विषय हुने नै छ भन्ने मेरो धारणा रहेको छ।

श्रद्धेय बुद्धघोष महास्थविर ७७ औं बसन्त पार गरी ७८ औं वसन्तमा पाइला टेक्नु हुने शुभ पुनीत जन्मोत्सव मनाई उहाँको 'जीवनी' प्रकाशन गर्ने जस्तो आदर्शदायी कार्य हुनु खुशी एवं गर्वको विषय बनेको छ। श्रद्धेय बुद्धघोष महास्थविर जसले आफ्नो सम्पूर्ण जीवन बुद्धशासनको उन्नति -प्रगति गर्ने तर्फ अर्पण गरी योगदान दिए। जसले नेपालमा थेरवाद बुद्धधर्मको प्रतिस्थापनमा भूमिका निभाए, जसले नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको स्थापनार्थ अहम् भूमिका निभाए, जस्ले बुद्धधर्म र बौद्धध्यानलाई जनसमक्ष पुऱ्याउने शुभकार्य गरे, जसले बौद्ध साहित्य भण्डार बृद्धि गर्न अनेक जीवनोपयोगी ग्रन्थहरूका रचना गरे उहाँको व्यक्तित्व, कृतित्व, प्रतिभा र योगदानलाई कदर गर्नु हामी तमाम बौद्धहरूको कर्तव्य नै हो।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

व्यक्तित्वको कदर हुनुपर्छ, गरीनु पर्दछ र त्याग, तपस्या एवं योगदानको कदर स्वरूप सही मुल्यांकन हुनु पनि जरूरी छ। आज हामी श्रद्धेय भन्तेको व्यक्तित्वलाई समयमै कदर गर्ने जमर्को उठाई बुद्धशासन प्रति उहाँको सदिच्छा पूर्ण गर्ने तर्फ रचनात्मक एवं प्रगती मूलक कार्य गर्न अगाडि बढ्ने प्रण गर्नु नै उहाँको शुभ जन्मोत्सवमा चढाउने शुभकामना रूपी पुष्पाञ्जली हुन सक्छ।

अन्त्यमा उहाँ श्रद्धेय महास्थविरको सुस्वास्थ्य, दीर्घायु एवं सुख-समृद्धिको अन्तस्करण देखि कामना गर्दछु। यसरीनै यस जीवनी ग्रन्थले सवैलाई बुद्धशासन प्रति सचेत एवं सजगता अपनाई अगाडि बढ्ने प्रेरणा दिने नै छ भन्ने विश्वासका साथ जीवनीकार श्री उपासक महेन्द्ररत्न शाक्यलाई पनि हार्दिक साधुवाद !

भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर
अध्यक्ष
अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ

आनन्दकुटी विहार
स्वयम्भू, काठमाडौं।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सदिच्छा

प्रातः स्मरणीय पूज्यपाद गुरुवर भद्दन्त बुद्धघोष महास्थविरको ७८ औं जन्म जयन्तीको शुभ मङ्गलोत्सवको उपलक्ष्यमा उहाँको सुस्वास्थ्य, दीर्घायु निरोगिताको कामना साथ साथै वहाँबाट थेरवाद बुद्ध-शासनलाई शुद्ध, स्वच्छ, निर्मल, स्थायी, सुसमृद्ध एवं प्रभासित तुल्याउँदै लान अझ बढी उहाँलाई आत्मीय बल लाभ भइरहून् र सबै सद्धर्म प्रेमीहरू प्रति उहाँको सद्प्रेरणा फलीभूत रूपमा सतत् प्रवाहित भइ रहून् यही आफ्नो अन्तरंगको सदिच्छा छ ।

यस पुनित दिवसको सन्दर्भमा श्रद्धेय गुरुवरका शिष्यहरू मध्येको कर्मठ शिष्य श्री महेन्द्ररत्न शाक्यज्यूले वहाँको सार संक्षिप्त जीवनी लेखी प्रकाशनमा ल्याउनु भएर जुन सराहनीय काम गर्नु भएको छ त्यसको लागि एक अर्को शिष्यको हैसियतले उहाँ प्रति पनि हार्दिक साधुवाद व्यक्त गर्नु आफ्नो कर्तव्य ठान्दछु ।

हामी शिष्यगण सबैको प्रतिनिधित्व गरेर उहाँले आफ्नो चीर प्रतिक्षित अनर्घ अविस्मरणीय दायित्त्व पूरा गरेर देखाउनु भएकोमा हामी उहाँप्रति कृतज्ञता पनि ज्ञापन गर्न चाहन्छौं ।

चिरं जीवतु नो गरु !!!

सहोदर शिष्यहरू मध्येमा एक शिष्य ।
- **भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर**

विश्व शान्ति विहार,
मीन भवन, नयाँ वानेश्वर ।
फोनः ४-८२९८४

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सादर वन्दना सहित

पूज्य गुरु भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको ७८ औं जन्मदिवसको उपलक्ष्यमा प्रकाशित उहाँको यो संक्षिप्त जीवनी पढ्न पाउँदा धर्मप्रीति भएको छ।

पूज्य गुरु 'परित्राण' र 'पातिमोक्ख' पारायण र संभ्कायनको प्रतिफलमा दृढ विश्वासी, मैत्रीवान र करुणावान, विनय पालनमा अत्यन्त सचेत र संवेदनशील, बुद्धधर्मको विद्वान र अध्यापनमा निरालश्य, बुद्धधर्मका अनेक पुस्तक तथा रचनाका सम्पादक अनुवादक र लेखक, "नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा" का मूर्तरूप महास्थविर हुनुहुन्छ।

पूज्य महास्थविरबाट श्री सुमङ्गल विहार र विहारमा पुण्य गर्न आउनु हुने श्रद्धालुहरू प्रति जसरी धार्मिक अनुकम्पा भएको भइरहेको छ त्यसरी नै श्री सुमङ्गल विहारमा आउनु हुने यी श्रद्धालु अनागारिका अय्याहरू र उपासक उपासिकाहरू उहाँ प्रति श्रद्धापूर्वक कृतज्ञ भएका भइरहेका छन्। यो सधुवाद सहित अनुमोदनीय कल्याण कार्य हो।

यस पुस्तिकाका लेखक श्री महेन्द्ररत्न शाक्य "परियत्ति सद्धम्म कोविद" सँग बुद्धधर्मका अरू पुस्तक, शोध पुस्तकको आशा लिएको छु।

पूज्य गुरु भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरमा सादर वन्दना सहित -

भिक्षु सुदर्शन महास्थविर

नगरमण्डप श्रीकीर्ति विहार,
कीर्तिपुर, नगर पालिका - १७
२२।५।२०५५

Downloaded from http://www.dhamma.digital

मेरो निवेदन

पूज्य गुरुवर भद्दन्त बुद्धघोष महास्थविरको ७८ रौं जन्म दिवसको उपलक्ष्यमा उहाँको संक्षिप्त जीवनी प्रकाशमा ल्याउन पाएको खुशीको कुरा हो। नेवारी परम्परामा ७७ वर्ष ७ महिना ७ दिन पुगेको व्यक्तिलाई भीमरथारोहण (ज्या जंकु) गरिन्छ । तर स्थविरवादी परम्परामा यस्तो चलन नभएकोले उहाँको ७८ रौं जन्म दिन विशेष रूपमा मनाउने र उहाँको जीवनी प्रकाशन गर्ने निर्णय सुमंगल बौद्ध संघले गरेको थियो ।

मैले केही हप्ता अगाडि देखिनै उहाँको जीवनीसंग सम्बन्धित विविध सामग्रीहरू संकलन गरी लेख्न शुरू गरें। यस कार्यमा मलाई विशेष रूपमा सहयोग गर्नु हुने भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर, भिक्षु सुदर्शन महास्थविर, भीम शाक्य, नातिकाजी शाक्य र बुद्धघोष भन्तेको भतिजा निर्मल वज्राचार्यहरू प्रति विशेष आभार प्रकट गर्दछु। भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर र भिक्षु सुदर्शन महास्थविरले गुरुकापी हेर्नु भै सच्याइदिनु भएको छ । भिक्षु सुमंगल महास्थविर, भिक्षु शीलभद्र महास्थविर, श्रामणेर सोभन, लोटस रिसर्च सेन्टर, ल. पु. उपमहानगर पालिकाका मेयर बुद्धिराज वज्राचार्य, हेराकाजी वज्राचार्य विश्वशान्ति विहारबाट पनि केही तसवीर उपलब्ध गराई सहयोग गरीदिनु भएकोले उहाँहरूप्रति हार्दिक शुभ-कामना व्यक्त गर्दछु। शुभकामनाका केही शब्द लेखी दिनु भै पुस्तकको गौरव बढाइदिनु भएकोले भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर र भिक्षु सुदर्शन महास्थविर प्रति हार्दिक आभार प्रकट

Downloaded from http://www.dhamma.digital

गर्दछु ।

यो पुस्तिका प्रकाशनार्थ सम्पूर्ण आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराइदिनु हुने साहु ज्ञानज्योति कंसाकार प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

अन्तमा आफ्नो जीवनी सम्बन्धी सबै कुराहरू बताउनु भै गुरु कापी पनि सबै हेर्नु भै यो पुस्तिका लेख्नमा सहयोग गर्नु भएका पूज्य बुद्धघोष महास्थविरमा सादरवन्दना सहित उहाँको सुस्वास्थ्य र दीर्घायुको कामना गर्दछु । साथै समयमै पुस्तक प्रकाशन गरिदिने विद्याधरी प्रिण्टिङ्ग प्रेसप्रति धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

Dhamma.Digital

महेन्द्ररत्न शाक्य
परियत्ति सद्धम्म कोविद

सिन्चाहिटी, ललितपुर ।

२०५५ आश्विन ३ गते शनिवार

Downloaded from http://www.dhamma.digital

बुद्ध जयन्तीको अवसरमा यशोधर महाविहार बुबाहालमा श्री ५ युवराजाधिराज दीपेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव सरकारको समुपस्थितिमा भएको बौद्ध सभामा भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरले पंचशील प्रदान गर्नु भएको

Downloaded from http://www.dhamma.digital

२५४० औं बुद्ध जयन्तीको अवसरमा रत्नाकर महाविहार हखबाहालमा तत्कालीन प्रधानमन्त्री शेरबहादुर देउवाज्यूको प्रमुख आतिथ्यत्वमा भएको बृहत् बौद्ध सभामा भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर

Downloaded from http://www.dhamma.digital

अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र शंखमूलमा सम्माननीय प्रधानमन्त्री गिरिजा प्रसाद कोइरालाज्यूको प्रमुख अतिथित्वमा भएको प्रमाण-पत्र वितरण समारोहमा पंचशील प्रदान गर्नुहुँदै भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर

Downloaded from http://www.dhamma.digital

[illegible] विहार[illegible] श्री [illegible]
[illegible] भिक्षु बुद्धघोष [illegible]

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरले विश्वशान्ति विहारमा
उपासकहरूलाई श्रामणेर प्रव्रजित गर्नु भएको

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर

शाक्यमुनि बुद्धको जन्मस्थल नेपालमा प्रायः लुप्त भै सकेको स्थविरवाद (थेरवाद) वुद्ध शासन बीसौं शताब्दीको प्रारम्भमा पुनः उदय भयो । नेपालमा थेरवाद बुद्ध धर्मको पुनरुत्थानको क्रममा महायानी परम्परा अनुसार प्रव्रजित हुनु भएका नेपालका ध्यलुं (भिक्षु महाप्रज्ञा) सर्व प्रथम सन् १९२८ मा ध्यलुं भेष त्यागी थेरवाद विनय अनुसार कुशीनगरमा श्रामणेर प्रव्रजित हुनु भयो । त्यस पछि सन् १९३० मा कुशीनगरमै नेपालका अर्को ध्यलुं (भिक्षु कर्मशील) थेरवाद विनय अनुसार प्रव्रजित हुनु भै 'श्रामणेर प्रज्ञानन्द' हुनु भयो । उहाँ काठमाडौं उपत्यकामा भिक्षाटन गर्नु हुने प्रथम थेरवाद भिक्षु हुनु भयो । भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर उहाँकै एक कर्मठ शिष्य हुनुहुन्छ ।

नेपालमा थेरवाद बुद्धशासन पुनर्स्थापना गर्ने कार्यमा देन दिनु भएका भिक्षुहरूमा भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर पनि एक हुनुहुन्छ । किशोरावस्थामै प्रव्रजित हुनु भएका भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरले नेपालमा बुद्धधर्मको अध्ययन अध्यापन गर्ने विद्यालय आदि केही नभएको अवस्थामा 'नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको' स्थापना गर्नु भै बौद्ध शिक्षाको प्रचार प्रसार नेपाल अधिराज्यभर गर्नु भयो । आज यस शिक्षा पद्धतिले ३५ वर्ष पार गरिसकेको छ । यस अवधिमा सयौं विद्यार्थीहरूले यस शिक्षाको उच्च उपाधि हासिल गरिसकेका छन् । उहाँले बुद्धधर्म सम्बन्धी थुप्रै पुस्तकहरू लेख्नु भै बौद्ध साहित्य र नेपाल भाषा तर्फ स्मरणीय योगदान गर्नु भएको छ । तानसेन, त्रिशुली, रिडी आदि विभिन्न ठाउँमा जानु भै बुद्धको सन्देश प्रचार गर्नुका साथै उहाँले आफ्ना कर्मठ शिष्यहरू बनाउनु भै बुद्धधर्मको

Downloaded from http://www.dhamma.digital

थँहिटी क्वाबाहा (मैत्रीपुर महाविहार)

Downloaded from http://www.dhamma.digital

बेथाबजारको बुद्धमूर्ति

Downloaded from http://www.dhamma.digital

प्रचार कार्यमा ठूलो आधारस्तम्भ खडा गर्नु भएको छ । नेपालका सुप्रसिद्ध भिक्षुहरूमा भिक्षु सुमंगल महास्थविर, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर, भिक्षु सुदर्शन महास्थविर, अनागारिका धम्मवतीहरू उहाँकै शिष्य हुन् । केटाकेटी, युवा, वृद्ध जोसुकैलाई धर्मका कुराहरू सिकाउनमा रत्तिभर अल्सी नमान्ने भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर आधुनिक नेपालका थेरवाद बुद्धशासनकै एक चम्किला तारा झैं हुन् । उहाँ काठमाडौं थाँहिटी क्वावाहालको बज्राचार्य कुलबाट प्रव्रजित हुनु भएका हो । उहाँको गृहस्थी अवस्थाको नाम सप्तरत्न बज्राचार्य हो ।

कुल वंश

सप्तरत्न बज्राचार्य काठमाडौं थाँहिटी टोल स्थित मैत्रीपुर महाविहार (क्वावाहाल)का संस्थापक तथा प्रसिद्ध तान्त्रिक वाकवज्र (वाग्वज्र) का वंशज हुनुहुन्छ । वाक्वज्र राजा नरेन्द्रदेव मल्लको समकालिन मानिएको छ । वाक्वज्रलाई बन्धुदत्त बज्राचार्यको शिष्य पनि मानिएको छ । राजा नरेन्द्रदेव, बन्धुदत्त आचार्यहरूले कामरुकामक्षबाट रातो मच्छेन्द्रनाथ ललितपुरमा ल्याइएको कुरा गोपाल राज वंशावलीमा उल्लेख भएको छ । वाक्वज्रको विषयमा काठमाडौं थाँहिटी स्थित काशी स्वयम्भू चैत्यको एक रोचक प्रसंग उल्लेख गरिएको छ ।

एक पटक काशीका राजाले काशीमा एउटा भव्य स्वयम्भू चैत्य बनाउन लगाएका थिए । त्यस बखत नेपालका वाक्वज्र आफ्नो मन्त्र बलले दिनहुं काशी पुगी मणिकर्णिकाघाटमा स्नान गर्न जाने गरेका थिए । स्वयम्भू चैत्यको निर्माण पश्चात् प्रतिष्ठा कार्य गर्ने आचार्यहरू नभेटिएकोले काशीका राजाले वाक्वज्रलाई उक्त कार्य

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सुम्पियो। वाक्‌वज्रले कलशमा मणिकर्णिकाघाटको पानी भरी मन्त्र उच्चारण गरी चैत्यमा अक्षता पानी छरि दिए। त्यतिकैमा चैत्य प्रतिष्ठा भएको कुरा सुन्दा राजालाई चित्त बुझेन। चैत्य प्रतिष्ठा गर्न यज्ञादि होम गर्नै पर्छ भन्ने केही छैन भनी वाक्‌वज्रले धेरै पटक सम्झाएपछि बल्ल राजाको मन शान्त भयो। तर पछि उक्त चैत्य बनाएको स्थान उपयुक्त नभएको ठहऱ्याई चैत्यलाई अन्यत्र सार्नु पर्ने कुरा उठाइयो। चैत्यलाई ठूला ठूला डोरीले बाँधी हात्ती घोडाहरूद्वारा तान्न लगाई भत्काउने प्रयास गरियो। चैत्यलाई भत्काउन नसकेपछि वाक्‌वज्रले चैत्यलाई तानेर लाने अनुमति मागे। त्यत्तिका हात्ति घोडाहरूको बलले रत्ति भर चलाउन नसक्ने चैत्यलाई वाक्‌वज्र एक्लैले कसरी तानेर लाँदो रहेछ ? उनको परीक्षा लिनै पर्छ भन्ने मनसायले राजाले अनुमति दिए। त्यतिकैमा वाक्‌वज्रले पंचसूत्र (रातो, हरियो, पहेँलो, सेतो र कालो रंगको काँचो धागो)ले चैत्यमा बेरी आफ्नो मन्त्र बलले चैत्यलाई उठाइयो र आकाश मार्गबाट सीधा काठमाडौं ल्याई शान्तिघट (श्रीघः टोल)मा प्रतिष्ठापित गरियो। भनिन्छ कि वाक्‌वज्रको यस्तो चमत्कार देखी काशीका राजाले उनलाई 'समन्तभद्र' भनी पुकारेका थिए। काशी स्वयम्भू चैत्यको स्थापना पश्चात् चैत्यको नित्यपूजा गर्न सोही ठाउँमा शान्तिघट विहार स्थापना गरी असन टोलका शाक्यवंशलाई चूडाकर्म गराई नित्यपूजा गर्ने अभिभारा दिए। त्यसपछि वाक्‌वज्र सदाको निम्ति अन्तरध्यान भएको मानिन्छ।

नेपाल सम्वत् ७६७ मा राजा नृपेन्द्र मल्लको पालामा वाक्‌वज्रकै सन्तान जीवराज वज्राचार्यले मुख्य आचार्य भई उक्त चैत्य ७ वर्ष लगाई जिर्णोद्धार गरेको कुरा त्यहाँकै एक शिलालेखमा उल्लेख भएको

Downloaded from http://www.dhamma.digital

छ। शीव्रराजलाई जिनपाल पनि भनिन्थ्यो। वाक्वजका एक सन्तान [illegible]जिन्द्रपालको नाम पनि प्रकाशमा आएको छ। थँहिटी नजिकैको मुस्याबाहामा [illegible] थाहा नभएता पनि उक्त वाहाको प्रवेशद्वारमा रहेको [illegible] सम्वत् ७१३ को नामसंगीति देवता [illegible] [illegible] विहार रहेको प्रमाणित हुन्छ। स्थानीय [illegible] अनुसार [illegible] उक्त वाहाको [illegible] [illegible] तकजुद्दे आफ्नो पुस्तक 'द [illegible] [illegible] उल्लेख गर्नु भएको छ।

[illegible] वज्राचार्यहरूको चूडाकर्म थँहिटी क्वावाहालमै [illegible] मूल [illegible] क्वावाहालकै सर्वसंघ हुन्। सप्तरत्न [illegible] पुर्खाहरू मुस्यावाहाकै हुन् र मुस्यावाहामा उहाँहरूको [illegible] हुन [illegible] उहाँका कुनै परिवारहरू नरहेका छन्। [illegible] वाहामा दीक्षा [illegible] उहाँहरू मुस्यावाहा छोडी क्वावाहामै [illegible] भएका थिए।

[illegible] बाजे सत्गुणानन्दका एक छोरी दुई छोराहरू [illegible]। जेठो [illegible] वज्राचार्य (बालकाजी) र कान्छो छोरो पूर्णानन्द [illegible] (चिनीकाजी) हुन्। पूर्णानन्दका पाँचजना छोराहरू र [illegible] छोरीहरू हुन्। पाँचजना छोराहरू १. आदिरत्न २ धर्मरत्न ३ [illegible] ४ सप्तरत्न र ५. शाक्यमुनि हुन्। दुई जुम्ल्याहा छोरीहरू [illegible] र जमुना हुन्। [illegible] बाल्यावस्थामै मृत्यु [illegible] [illegible] १८ वर्षको कलिलो उमेरमै [illegible] भएको थियो।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

वंश वृक्ष

वाक्‌वज्र वज्राचार्य

।
।

जिनपाल

।
।

सत्गुणानन्द वज्राचार्य

हर्षगुणानन्द वज्राचार्य (बालकाजी गुरुजु)

१. हिराकाजी वज्राचार्य
२. मोतिकाजि वज्राचार्य

पूर्णानन्द वज्राचार्य (चिनीकाजी गुरुजु) + सूर्य्यप्रभा वज्राचार्य

१. आदिरत्न वज्राचार्य
२. धर्मरत्न वज्राचार्य
३. समयानन्द वज्राचार्य
४. सप्तरत्न वज्राचार्य (भिक्षु बुद्धघोष)
५. शाक्यमुनि वज्राचार्य
६. गंगा
७. जमुना

Downloaded from http://www.dhamma.digital

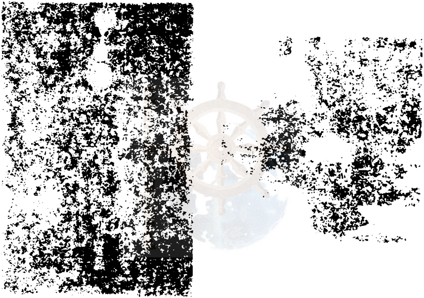

[illegible]

Downloaded from http://www.dhamma.digital

जन्म

वि. सं. १९७८ आश्विन शुक्ल एकादशी बुधबारका दिन थँहिटी क्वाबाहालमा आमा सूर्ज्यप्रभा वज्राचार्य र पिता पूर्णानन्द वज्राचार्यको कुलमा सप्तरत्नको जन्म भयो। पूर्णानन्दका पाँचजना छोराहरू मध्ये सप्तरत्न काहिंलो छोरो हो। सप्तरत्नकी आमा सूर्ज्यप्रभा काठमाडौं मरुटोल ख्यःक्यबका वैद्य खलककी छोरी हुन्। सप्तरत्न जन्मेको सालमा उहाँको घर बगैंचामा पहिले भन्दा निकै फलहरू फलेका थिए। सात किसिमका रत्नहरूले पूर्णहोस् भन्ने हेतुले 'सप्तरत्न' नामाकरण गरिएको बालक वास्तवमा बुद्धधर्मको सप्तरत्न बटुल्न सफल हुन पुगे। बुद्धधर्ममा श्रद्धा शील, हिरी ओतप्प, श्रुत, त्याग र प्रज्ञालाई सप्त सत्पुरुष धन भनिन्छ। हिरा, मोती, मणि माणिक्य आदि धन भन्दा बुद्धधर्मको सत्पुरुष धन श्रेष्ठ छ।

बाल्यकाल र शिक्षा

आमा बाबुको न्यानो मायामा बालक सप्तरत्न राम्ररी हुर्केका थिए। उहाँको पालन पोषणमा कुनै कमी भएन। पूर्णानन्दको मुख्य पेशा जागिर थियो। उहाँले तत्कालीन राणा शासनमा लगत बनाउने अड्डामा लामो समयसम्म मुखिया पदमा काम गर्नु भएको थियो। पछि उहाँ नायब सुब्बा भई उमेर पुगेपछि अवकाशमा बस्नु भएको थियो। जागिरको अतिरिक्त घरमा काँचो धागो (ग्वारा सुका) बनाउने, सिन्दुर (म्हसिन्ह), वज्रदन्तमञ्जन, धूप आदि बनाउने काम पनि गर्नुहुन्थ्यो। यी कार्यमा सप्तरत्नकी आमा र अन्य परिवारहरू पनि संलग्न हुन्थे।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

६ वर्षको उमेरमा सप्तरत्नलाई कुल परम्परानुसार थँहिटी क्वावाहालमा चूडाकर्म गरियो । तर आफूलाई चूडाकर्म गरिएको सम्झना उहाँलाई छैन । बरु एक पटक बाल्यावस्थामै उहाँ सिकिस्त विरामी पर्नु भएको र बाँच्ने आशा नै छोडेको कुरा आमाले बताउनु भएको उहाँले सम्झीराख्नु भएको छ । उहाँको छातीको छाला वोक्रा छोडाउने झैं खुकुंन् हुने गरी विरामी भएको थियो । पछि क्वावाहाकै मोतिलाल वैद्यको औषधिले रोग निको भएको थियो ।

पूर्णानन्द वज्राचार्य जागिरको सिलसिलामा तराईको महोत्तरीमा, जलेश्वरमा, मतिहानीमा, कथाल गाउँमा खटिएको थियो । उहाँ प्रत्येक ठाउँमा एक एक वर्ष बस्नु भएको थियो । उहाँले छोराहरू सप्तरत्न र शाक्यमुनिलाई मतिहानीको स्कूलमा भर्ना गरी विद्या अध्ययन गराइएको थियो । काठमाडौं फर्केपछि १४ वर्षको उमेरमा सप्तरत्नलाई दरबार हाइस्कूलमा दुई कक्षामा भर्ना गरियो । आफ्नो साथीसंग किताब लिइ पढेको हुनाले उक्त कक्षा उत्तीर्ण भएपछि किताब किन्न नपाइएकोले सप्तरत्नले स्कूलनै छोडि दिनु पऱ्यो । पछि प्राइभेट रूपमा गंगालाल (शहीद) र महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटासंग पाँच कक्षासम्मको अंग्रेजी शिक्षा हासिल गर्नु भएको थियो ।

सानै उमेरदेखि सप्तरत्नलाई चित्र कलामा सोख थियो । ठूलो बाबुको अनुहार लेखीरहेको देखेर एक दिन सप्तरत्नका ठूलो बुबा बालकाजी वज्राचार्यले उहाँलाई इतुम्बाहालको चित्रकला प्रशिक्षक आनन्दमुनि शाक्यकहाँ लानु भयो । सप्तरत्नले उहाँसंग चारवर्षसम्म चित्रकला सिक्नु भयो । मानव आकृति र देवीदेवताहरूको पौभा

Downloaded from http://www.dhamma.digital

चित्रहरू बनाउन उहाँ सिपालु हुनुहुन्छ ।

युवक सप्तरत्न वज्राचार्य एक कुशल शिक्षक पनि बन्नु भयो । उहाँले युवावस्थामै आफ्ना टोल छिमेकका केटाकेटीहरूलाई पढाउने काम गर्नुभयो । थँबहिल र केल टोलमा ट्यूसन पढाउन जाने गर्नु भएको थियो ।

बुद्धधर्ममा झुकाव

सप्तरत्न वज्राचार्य सानै उमेरदेखि दिनहुँ विहान सवेरै विहार (बाहा) देवालयमा पूजा प्रार्थना गर्न जानु हुन्थ्यो । तर भविष्यमा भिक्षु हुने संस्कार भएका सप्तरत्नलाई विशेष गरी भगवान बुद्ध प्रति ठूलो आस्था थियो । उहाँले वज्राचार्य कुल परम्परामा गरिने गुरुमण्डल पूजा आदि नित्य पूजा गर्नुहुन्थ्यो । ७ वर्षसम्म अटूट रूपमा उहाँले प्रत्येक विहान कौशीमा गई स्वयम्भू चैत्यतिर हेरी 'तारासना' पाठ गर्नु भएको थियो । एक पटक उहाँ काठमाडौं उपत्यकामा रहेका १२ वटा बौद्ध तीर्थ स्थलहरूमा (द्वादश तीर्थस्थानमा) एकै दिनमा नुहाउन जानु भएको थियो । उक्तदिन उहाँले एकपछि अर्को गरी १२ पटकनै नुहाउनु भएको थियो । उहाँ श्रीपंचमी व्रत आदि व्रत पनि बस्नुहुन्थ्यो ।

उहाँलाई महायान वज्रयान बुद्धधर्म सम्बन्धी पूजा पाठ स्तोत्रहरू आफ्ना पिता र ठूलो बाबुले सिकाएका थिए । उहाँको बुबाले उहाँलाई अनेक श्लोकहरू सुनाई विभिन्न अर्ति उपदेशहरू दिएका थिए । किशोरावस्थामा बाबुले सिकाएका श्लोकहरू मध्ये आफूलाई धेरै लागेको कुनै एउटा श्लोक बताउन मैले प्रार्थना गर्दा उहाँले मलाई

Downloaded from http://www.dhamma.digital

संस्कृतमा [illegible] श्लोक सुनाउन भयो -

[illegible] न हि [illegible] [illegible] गृहे गृहे ।
[illegible] [illegible] [illegible] प्रदातु [illegible] [illegible] ॥

भावार्थ - [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] वास्तवमा उसले माग्न आएको होइन । [illegible] [illegible] घर घरमा [illegible] [illegible] गर्न आएको हो । के कुरा [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] सीकाउन ! दान दिनु है दान दिनु, दान नदिएमा [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] दरिद्र हुनेछौ । यो कुरा नै बोध गर्न आएको हो ।

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] पूर्वाश्रमको [illegible] [illegible] भएको छ । [illegible] [illegible] [illegible] जीवनमा [illegible] पिता पुत्रको सम्बन्ध [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] सम्बन्ध साकार [illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] पिता [illegible] सारनाथबाट [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] भएकोले [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] पढ्न [illegible] गएको थियो । [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] हुँदै गएको [illegible] ।

युवक रत्नराज

[illegible] [illegible] [illegible] बाल्यावस्थाबाट युवावस्थामा पदार्पण गराइयो । [illegible] [illegible] १८ [illegible] तरुण [illegible] प्रवेश हुनु भयो । यही अवस्थामा [illegible] [illegible] [illegible] उहाँको घरमा भतिजी (माहिलो दाजुको छोरी) लाई [illegible] [illegible] [illegible] दिन रात रात भरी रुन थालिन् । घरमा राती सुत्न नसकेकोले सप्तरत्न थँहिटीका भक्तमान सुब्बाको छोरा

Downloaded from http://www.dhamma.digital

युवक [illegible]

Downloaded from http://www.dhamma.digital

पुष्पलाल माष्टरकहाँ सुत्न जानु भयो । त्यसपछि दैरै समय सम्म उहाँ साँझ घरमा भोजन गरिसकेपछि त्यहीं सुत्न जाने गर्नुभयो ।

त्यस वखत उहाँ बिहान साढ्कल भन्दा महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा कहाँ बाघबजारमा पढ्न जानुहुन्थ्यो र दिउँसो पुष्पलाल माष्टरको छोरा भरत लगायत अन्य विद्यार्थीहरूलाई पढाउन पुष्पलालकै घरमा जानु हुन्थ्यो । साँझ ४ बजेतिर क्षेत्रपाटीमा उदयलाल साहुका छोरीहरू प्रमुख अन्य बालबालिकाहरूलाई ट्यूशन पढाउन जानु हुन्थ्यो । घरमा खानपिनको लागि मात्रै जानु हुन्थ्यो । त्यसैबेला उहाँका मातापिताले उहाँको विवाहको सम्बन्धमा कुरा चलाए ।

भिक्षु बन्ने संकल्प

राती सुत्दा उहाँलाई मनुष्य जीवनको अनेक प्रकारका दुःखहरूको बारेमा चिन्ता र तर्कना हुन्थ्यो । वैवाहिक जीवनमा स्वतन्त्रता हुँदैन व्यस्तता र कठिनताले डुबेको हुन्छ भन्ने विचार गरी मनमा वैराग्य भाव पनि पलाउन थाल्यो । कसरी मानिसले स्वतन्त्र जीवन व्यतीत गर्न सकिन्छ ? केवल कामकाज खानपानमा मात्र व्यस्त नभई आफ्नो र अरूको भलाईको निम्ति काम गर्न सकिन्छ ? आदि इत्यादि कुराहरू मनमा खेल्न थाल्यो । स्वतन्त्रताको चाह राख्ने उहाँलाई प्रव्रजित जीवन तिर आकर्षित गर्‍यो । एक भिक्षुको जीवन साँचै नै स्वतन्त्र र स्वच्छ हुन्छ भन्ने कुरा उहाँले धर्मदूत पत्रिकामा भदन्त आनन्द कौशल्यायनको 'भिक्षु के पत्र' लेखमा पनि पढ्नु भएको थियो ।

त्यस वखत नेपालमा राणा शासनको विरुद्ध आफ्नो हक हितको विषयमा बिस्तारै जागरण आइरहेको थियो । नेपाली जनताहरूमा

किण्डोल विहार-श्रामणेर सुमंगलका साथ भिक्षाटन गरिरहनु भएका भिक्षु प्रज्ञानन्दलाई रत्नरत्नले पिण्डपात्र दान दिइरहेको ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

राजनैतिक स्वतन्त्रताको लहर आएको बेला [illegible] राजनैतिक स्वतन्त्रता मात्र नभई गृहस्थी जीवनबाट स्वतन्त्र हुने इच्छा गर्नुभयो। उहाँले भिक्षु जीवनको बारेमा [illegible] आफू पनि भिक्षु नै बन्ने विचार गर्नुभयो। तर उहाँलाई एउटा पीर थियो कि भिक्षु भै कामकाज गर्न हुन्न। खानपिनको समस्या कसरी समाधान हुन्छ त ? भिक्षुहरूको संगत गरेपछि भिक्षु जीवनका समस्या र समाधानका उपायहरू राम्ररी बुझ्न सकिन्छ भन्ने विचार गर्दै भिक्षुहरूको सत्संगत गर्न उहाँलाई किण्डोल विहारको सम्झना आयो।

किण्डोल विहारमा भिक्षु प्रज्ञानन्दसँग भेट

स्वयम्भू डाँडा मुनिको किण्डोल विहारमा पेन्टिङ [illegible] सिलसिलामा उहाँ पहिले जानु भै सकेको थियो। आफ्ना गुरु आनन्दमुनि शाक्यले किण्डोल विहारको [illegible] प्रतिमा [illegible] भएकोले सत्यरत्न उहाँको कार्यमा सहयोग गर्न जानु भएको थियो।

एक दिन [illegible] सरासर किण्डोल विहारमा जानुभयो। त्यहाँ केही [illegible] भिक्षुहरू र भिक्षु प्रज्ञानन्द [illegible] थिए। सत्यरत्नले त्यहाँ भिक्षु [illegible] नगरी चिनजान गर्नुभयो। हप्ता दिन पछि उहाँ फेरि [illegible] जानुभयो। यस पटक उहाँ भिक्षु प्रज्ञानन्दसँग भेटघाट गर्नुभयो। भन्तेहरूले उहाँलाई भिक्षु जीवन [illegible] र खानपानको समस्या पनि नहुने कुरा बताउनु भयो। [illegible] एउटा कोठामा [illegible] बसिरहनु भएको थियो। उहाँ [illegible]

बस्नु भयो । धार्मिक विषयमा केही प्रश्न गर्न जानेको थिएन त्यसैले अरू विषयमा कुराकानी गर्नु भै कुशल वार्ता गर्नु भयो । उहाँ भिक्षु प्रज्ञानन्द हुनुहुन्छ ।सप्तरत्नको हातमा एउटा तसवीर पनि थियो । त्यो तसवीर उहाँले भिक्षु वागिन्द्र वज्रसंग किनेर ल्याउनु भएको थियो । भिक्षु प्रज्ञानन्दले त्यही तसवीरलाई निमित्त बनाई धर्मका कुराहरू पनि सुनाउनु भयो । भिक्षु प्रज्ञानन्दको शान्त दान्त इन्द्रिय शील स्वभाव व्यवहार देखी सप्तरत्न निकै प्रभावित भयो ।

एक एक हप्ताको अन्तरालमा उहाँ दुई तीन पटक विहारमा जानु भैसकेपछि एक दिन सप्तरत्नले भिक्षु प्रज्ञानन्द सामु आफ्नो मनको कुरा यसरी व्यक्त गर्नुभयो –

"भन्ते ! मलाई पनि भिक्षु बन्ने ईच्छा छ ।" यो कुरा सुनी भन्तेले भन्नुभयो – 'यदि मनले चिताएमा ईच्छा पूर्ण हुन सक्छ ।' भिक्षु प्रज्ञानन्दको तर्फबाट उत्साहबर्द्धक जवाफ प्राप्त भएकोले सप्तरत्न ज्यादै खुशी भै बरोबर विहारमा जान थाल्यो । भन्तेसंग बुद्धधर्म सम्बन्धी दुईचारवटा पुस्तकहरू पनि हेर्न थाल्यो । यसरी सप्तरत्न बरोबर विहारमा आई उपदेश सुन्न थालेपछि उनी प्रव्रजित हुने कुरामा भिक्षु प्रज्ञानन्दलाई पूरा विश्वास भयो । उहाँले सप्तरत्नलाई बर्मामा बुद्धधर्म अध्ययन गर्न राम्रो व्यवस्था भएको कुरा बताउनु हुँदै बर्माको "स्वदेगौं चैत्य", बुद्धधर्मको अध्ययन केन्द्रको रूपमा रहेको "मण्डले शहर", त्यहाँका उपासकहरूको श्रद्धा, भिक्षुहरूलाई गरिने सम्मान आदि कुराहरूको बयान सुनाउनु भयो । यो कुरा सुनी सप्तरत्नले बर्मामा गई बुद्धधर्म अध्ययन गर्ने इच्छा गर्नुभयो ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

लुकीछिपी विहारमा आवागमन

सप्तरत्न यसरी विहारमा गई भिक्षुहरूको सत्संगत गरेको कुरा घरमा कसैले चाल पाएको थिएन । आमा बाबुको प्यारो छोरो भएकोले उनलाई घरबार छोडी बुद्ध-शासनमा प्रव्रजित हुन अनुमति देलान् भन्ने कुरामा उहाँलाई पटक्कै विश्वास थिएन । त्यसैले आमाबाबुको अनुमति विना नै प्रव्रजित हुने विचार गर्नुभयो । विहारमा जाँदा पनि लुकी लुकी जानुहुन्थ्यो ।

एकदिन किण्डोल विहारमा आइरहेको बेला आफ्नी माहिली भाउजु किण्डोल विहारमै पूजा गर्न आइन् । भाउजुले आफूलाई विहारमा देखेपछि सप्तरत्नले भाउजुलाई घरमा कसैलाई नबताउन आग्रह गर्नु भएको थियो ।

एक पटक भिक्षु प्रज्ञानन्दसंग सप्तरत्न स्वयम्भू डाँडाको परिक्रमा (गःचाःह्यू) गर्न जानु भयो । संयोगवश उहाँको एकजना आफन्त स्वयम्भूमा पूजा गरी फर्केको देख्नु भयो । त्यतिकैमा सप्तरत्न भिक्षु प्रज्ञानन्दलाई नचिनेको व्यक्ति झैं बाहाना गरी अन्यत्र लाग्नु भयो । भिक्षु प्रज्ञानन्द एक्लै किण्डोल विहारमा फर्कनु भयो ।

एक दिन सप्तरत्नले उपासक उपासिकाहरू भिक्षु प्रज्ञानन्दसंग बसी बलम्बुमा तसवीर खिच्न प्रबन्ध मिलाउनु भयो । तर उक्त तसवीर खिच्न भिक्षु प्रज्ञानन्दले सप्तरत्नलाई राख्न दिनु भएन । सप्तरत्नको परिवारले भिक्षुसंग बसेको तस्वीर देख्दा शंका गर्लान् भन्ने डरले उहाँलाई बस्न नदिनु भएको थियो । तर पछि सप्तरत्नले किण्डोल विहारमा भिक्षु प्रज्ञानन्दलाई पिण्डपात्र दान दिई रहनु भएको

Downloaded from http://www.dhamma.digital

एउटा तसवीर खिचाई हाल्नु भयो । त्यस्तै पाटनको ईलाँननीमा पुतली उपासिकाहरूसंग बुद्ध पूजाको तसवीर पनि लिनु भयो ।

सप्तरत्नसंगै प्रव्रजित हुन तम्सेका साथीहरू

भिक्षु प्रज्ञानन्दले नेपालमा थेरवाद बुद्ध-शासन रक्षा गर्नको निम्ति छिट्टै नै १५ जना भिक्षुहरू होस् भन्ने प्रार्थना गरिराख्नु भएको थियो । त्यसैले कसैको बहकाउमा आई सप्तरत्नले प्रव्रजित हुने इच्छा बदली देलान् भनी उहाँलाई ठूलो चिन्ता थियो । सप्तरत्नसंगै अरू तीनजना साथीहरू पनि प्रव्रजित हुन तयार भैरहेका थिए । भिक्षु बन्न तम्सेका तीन जना साथीहरू बलम्बुका निकुसिं उपासक काठमाडौंका हारां उपासक र भोजपुरका लक्ष्मीमाया उपासिकाकी छोरो कसाहाचा उपासक हुन् ।

सप्तरत्नले भिक्षु प्रज्ञानन्दको सत्संगत गरेको झण्डै ६ महिना वित्न लागेको थियो । भिक्षु प्रज्ञानन्दलाई एउटा कामको सिलसिलामा चट्गाउँ जानु परेको थियो । त्यसैले उहाँले सप्तरत्न लगायत चारैजना उपासकहरूलाई कुशीनगरमा लगी प्रव्रजित गर्ने विचार गर्नुभयो ।

राहदानी लिने तर्खरमा

त्यस बखत भारतमा जान राहदानी लिनुपर्ने व्यवस्था थियो । सप्तरत्नले राहदानी लिने जिम्मा लिनुभयो । राहदानी लिन टुंडिखेलको अड्डामा फाराम भरी राणासरकारको सुब्बा स्तरको कुनै एक जना कर्मचारीले सही छाप लगाउनु पर्थ्यो । घरमा कसैले थाहा नपाउने गरी गोप्य रूपमा राहदानी लिनु परेकोले सप्तरत्नलाई आफ्नै बुबा

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सुब्वा भएर पनि केही काम आएन । त्यस बखत उहाँले पहिले केलटोलमा अक्षर पढाउन जाँदा एकजना नायब सुब्बाको छोरा पनि पढ्न आएको हुनाले उनै सुब्बाकहाँ सही गराउने विचार गर्नुभयो । धेरै जनाको राहदानी लग्यो भने शंका गर्लान् भन्ने डरले निकुसिं कसाहाचा र आफ्नो मात्र राहदानी भरी सुब्बाकहाँ 'मेरो तीन जना साथीहरूलाई कलकत्ता जानु परेकोले यो राहदानी तीन वटामा सहीछाप लगाई दिनु भै सहयोग गरिदिनुस्' भनी फाराममा आफ्नो नाम समेत फेरी दिनु भयो । सप्तरत्नलाई राम्ररी चिनजान भएको नाताले सुब्बाले पनि खुरुक्क सही छाप लगाइ दिनु भयो । भरियालाई राहदानी नचाहिने हुनाले हारां उपासक एक जनालाई भिमफेदी गढीमा चेक गरेमा भरिया भनी दिने सल्लाह मिलाउनु भयो । त्यसरी नै कुन वार जाने भनी सल्लाह गर्दा मंगलवार गएमा बाटो लामो हुने र छिटो फर्कन नसक्ने भन्ने विश्वास भएकोले मंगलबार नै जाने निधो गरे ।

गृहत्याग

वि. सं. १९९७ साल माघ शुक्ल अष्टमीका दिन सप्तरत्न घरमा एउटा बाहाना गरी 'मेरो एक जना विद्यार्थीको बुबा भक्तपुरको साहुले पसलमा काम दिन्छु भन्नु भएको छ, म केही दिनको निम्ति भक्तपुर गएर आउँछु' भनी घरबाट निस्कनु भयो । भिक्षु प्रज्ञानन्द संगै हिंडेमा अरूले शंका गर्ला भन्ने डरले उहाँ एकदिन अगाडि नै भिमफेदी जानु भै सप्तरत्नहरूलाई पर्खनु भयो । सप्तरत्न, निकुसिं, हारां, कसाहाचा चारै जना भोलिपल्ट संगै जानु भयो । भिमफेदीमा भन्तेसंगै लाग्नु भयो । अमलेखगञ्ज पुगेपछि त राहदानी नभएको हारांलाई भरिया बनाए पनि छोडेनन् । केही नलागी हारांलाई छोडी

Downloaded from http://www.dhamma.digital

उहाँहरू हिंड्नु भयो । केही बेरपछि एकजना परिचित व्यक्तिसंग भेट भएकोले उसैलाई भन्न लगाई हारां उपासक त्यहाँबाट फुत्केर आउनु भयो। सप्तरत्नहरूलाई भेट्टाउनै आउनु भयो। यसरी उहाँहरू कुशीनगर पुग्नुभयो ।

श्रामणेर दीक्षा

वि. सं. १९९७ माघ शुक्ल पूर्णिमा (सिपुन्ही) को दिन कुशीनगरमा ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरको उपाध्यायत्वमा सप्तरत्न निकुसिं र हारां प्रव्रजित हुनु भयो । सप्तरत्नलाई 'श्रामणेर बुद्धघोष' नामाकरण गरियो । यसरी नै निकुसिंलाई 'श्रामणेर चूलपन्थ', हारांलाई 'श्रामणेर महापन्थ' नामाकरण गरियो । कसाहालाई पछि मात्र प्रव्रजित गर्ने निधो गरियो । पछि कसाहाचा पनि अर्कनमा प्रव्रजित भई श्रामणेर अग्गधम्म हुनु भयो । सप्तरत्नलाई वर्षौंदेखि इच्छा गरी राखेको दुर्लभ प्रव्रज्या लाभ भयो ।

कुशीनगरमा बस्नु भएका ऊ. चन्द्रमणि महास्थविर ऊ. चन्दिमा महास्थविरको शिष्य हुनुहुन्छ । उहाँको सानिध्यमा नेपालका भिक्षु प्रज्ञानन्द लगायत थुप्रै कुलपुत्रहरू श्रामणेर र उपसम्पन्न भिक्षु बन्नु भएका थिए ।

आचार्य बुद्धघोषको नाम अनुकरण

धेरै जसो व्यक्तिहरू प्रव्रजित हुँदा आफ्नो गृहस्थी अवस्थाको नाम फेर्ने चलन छ । भगवान बुद्धको पालाका भिक्षुहरू र त्यस पछिका प्रसिद्ध भिक्षुहरूको नाम स्मरण रहोस् भन्ने हेतुले उहाँहरूकै नाम राखीदिने पनि चलन छ । चूलपन्थ, महापन्थ बुद्धकै पालाका

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भिक्षुहरूको नाम हुन् । 'बुद्धघोष' चौथो शताब्दीको भारतीय एक प्रसिद्ध बौद्ध आचार्यको नाम हो । यिनै आचार्य बुद्धघोष महास्थविर त्यसवखत श्रीलंका जानु भै सिंहली भाषाको त्रिपिटक अध्ययन गर्न जानु भएको थियो । उहाँले धेरै अट्ठकथाहरू लेख्नुका साथै सिंहली भाषावाट पालि भाषामा अट्ठकथा ग्रन्थहरू अनुवाद गर्नु भएको थियो । 'विशुद्धिमार्ग' उहाँले लेख्नु भएको प्रसिद्ध ग्रन्थ हो जुन पछि त्रिपिटक सरह मानेको थियो । धर्मदेशना गर्दा उहाँको स्वर बुद्धको जस्तै सुमधुर भएकोले उहाँलाई बुद्धघोष (वुद्ध=वुद्धको जस्तै; घोष=स्वर भएको) भनी पछि नामाकरण गरिएको भनिन्छ। यिनै आचार्य बुद्धघोषको नाम अनुकरण गरी सप्तरत्नलाई 'श्रामणेर वुद्धघोष' नामाकरण गरिएको हो ।

बर्मामा (म्यानमार) प्रस्थान

श्रामणेर बुद्धघोषलाई बर्मामा बुद्धधर्म अध्ययन गर्न पठाउन ऊ. चन्द्रमणि गुरुसंग अनुमति लिई भिक्षु प्रज्ञानन्दले उहाँलाई सारनाथ लानुभयो । चूलपन्थ र महापन्थलाई भिक्षु महाप्रज्ञा कहाँ कालिम्पोङ्गमा पठाउनु भयो । ऊ. चन्द्रमणि गुरुले बर्माका अग्गमहापण्डित सयादो ऊ. चक्कपाल महास्थविरलाई एउटा पत्र लेखी श्रामणेर बुद्धघोषको हातमा दिनु भयो । उहाँहरू सारनाथमा पुगी बर्मी धर्मशालामा ऊ. कित्तिमा महास्थविरलाई दर्शन गरी दुईचार दिन त्यहीं बस्नु भयो । भिक्षु ऊ. कित्तिमाले रंगूनका एकजना भिक्षुको नाममा एउटा तार पनि लेखिदिनु भयो ।

सारनाथमा नेपालका भिक्षु धर्मालोक पनि पुस्तक प्रकाशनार्थ आइरहनु भएको थियो । एकदिन भिक्षु प्रज्ञानन्द र भिक्षु धर्मालोक

Downloaded from http://www.dhamma.digital

नेपालमा त्रिपिटक ल्याउनु पर्ने कुरा गरिरहनु भएको थियो । यो कुरा सुनी श्रामणेर बुद्धघोषलाई 'त्रिपिटक' भनेको के होला भन्ने मनमा लागेको थियो ।

श्रामणेर बुद्धघोष सारनाथका ऋषिपतन मृगदावन, मूलगन्धकुटी विहार, संग्रहालय दर्शन गरी बनारसबाट बुद्धगया जानु भयो । त्यहाँ बोधिमण्डप बोधिवृक्षको दर्शन गरी भिक्षु प्रज्ञानन्दसंगै कलकत्ता जानु भयो । त्यहाँ उहाँहरू श्री भाजुरत्न साहुको कोठीमा जानु भयो । श्रामणेर बुद्धघोषलाई महाबोधि सोसाइटीमा बस्ने प्रबन्ध मिलाइयो । बर्मा जाने जहाज नपाएकोले दुई हप्ता जति त्यहीं रोक्नु पऱ्यो । पछि जहाज आउनासाथ श्री मणिहर्षज्योति साहुले चन्द्रकुमार गुरुजुलाई टिकट लिन पठाई दिनु भयो । भिक्षु प्रज्ञानन्दले कलकत्ताको तारघर (दूरसंचार कार्यालय) जानु भई ऊ. कित्तिमा महास्थविरले दिनु भएको तार रंगूनमा पठाइ दिनु भयो । भिक्षु प्रज्ञानन्दसंग विदा मागी श्रामणेर बुद्धघोष बन्दरगाहमा जानु भयो । श्री मणिहर्ष साहुकहाँ काम गर्नु हुने चन्द्रकुमार गुरुजुले बन्दरगाहसम्म पुऱ्याउन आउनु भयो । त्यस बेला काठमाडौं थँहिटीका चन्द्रलक्ष्मी उपासिकाकी (भिक्षु सुदर्शनकी दाता आमा) पति कलकत्तामै थियो र उहाँले श्रामणेर बुद्धघोषलाई ४।५ दिनलाई खान पुग्ने गरी चिउरा गुँडपाख दान दिनु भयो ।

श्रामणेर बुद्धघोष मंगलबारकै दिन जहाजमा चढ्नु भयो । दुइ दिनपछि जहाज वारपार नदेखिएको समुद्रको बीचमा पुग्यो । सूर्योदय र सूर्यास्त पानीमै हुन्थ्यो । उहाँले समुद्रमा डेढ दुईफिट सम्म उडेर जान सक्ने माछाहरू पनि देख्नु भयो । चारदिनपछि किनारा देखियो र पाँचौं दिनमा बर्माको रंगूनमा पुग्यो । किनारा देखिन थालेपछि सेता

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सेता पंक्षीहरूको बथान बथान आउन थाले । उनीहरूलाई जहाजका यात्रुहरूले पाउरोटी आदि खानेकुरा आकाशमा फ्याँकी ख्वाउन थालेको मनोरम दृश्य पनि हेर्नु भयो । टाढैबाट स्वेडगौँ चैत्यको मनमोहक दृश्य देखिन थाल्यो । जहाज बन्दरगाहमा पुगेपछि सवै ओर्लिए । सबै आ-आफ्ना नाता कुटुम्वहरूसंग आफ्नो बाटो लागे । श्रामणेर वुद्धघोष बन्दरगाहको एक छेउमा एक्लै विरानो पर्यटक भैं उभिरहनु भयो । रिक्शावालाहरूले कहाँ जाने भनी सोध्न आए । आफ्नो हातमा भएको चिट्ठी देखाई - 'यो ठेगाना थाहा छ' भनी सोद्धा थाहा नभएको बताए । केही बेरपछि पहिले तार दिइ राखेको एकजना भिक्षु आइपुग्नु भयो र हिन्दी भाषामा 'आप बुद्धघोष है ?' भनी सोध्नु भयो । 'हाँ भन्ते'- भनी जवाफ दिएपछि रिक्शामा राखी उहाँको विहारमा लानु भयो । उहाँको नाम भिक्षु चन्दोभास थियो । उहाँ विहारको नायक भिक्षु हुनुहुन्छ ।

काठमाडौंमा सप्तरत्नको खोजी

श्रामणेर बुद्धघोष बर्मामा बुद्धधर्मको अध्ययनमा लाग्नु भयो । यता काठमाडौंमा उहाँका परिवारहरूले भक्तपुर गएको व्यक्ति धेरै दिनपछि पनि नफर्केकोले पूछताछ गरी हेर्दा भिक्षु प्रज्ञानन्दसंग प्रव्रजित हुन कुशीनगर गै सकेको र त्यहाँ प्रव्रजित भई कलकत्ता पुगीसकेको थाहा पाए । त्यस बखत सप्तरत्नको दाजु आदिरत्न भापाको भद्रपुरमा बस्नु भएको थियो । सप्तरत्नका बुबा पूर्णानन्दले भद्रपुरमा खवर गरेकोले उहाँको दाजु आदिरत्न उहाँलाई खोज्न कलकत्तासम्म आउनु भएको थियो । तर उहाँ बर्मा गइसकेको खबर सुनी निराश भई फर्केर जानु भयो । आफ्नो कुलका एक जना प्रियपुत्रलाई प्रव्रजित

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भिक्षु गराई लानु भएकोले भिक्षु प्रज्ञानन्द प्रति सप्तरत्नका परिवारहरू असन्तोष हुनु स्वाभाविकै थियो । तर पछि बर्माबाट श्रामणेर बुद्धघोषले वरोवर पत्र पठाउनु भएकोले बर्मामा भिक्षुहरूलाई गरिने श्रद्धा, सम्मान एवं भिक्षु जीवन अत्यन्त दुर्लभ तथा महत्त्वपूर्ण छन् भन्ने कुरा सुनी उहाँको मातापिता लगायत परिवारहरू सबै मन थामेर सन्तोष हुन थाले ।

स्वेडगौं चैत्य दर्शन

रंगून पुगेको एक दुई दिनपछि भिक्षु चन्दोभासले श्रामणेर बुद्धघोषलाई स्वेडगौं चैत्य दर्शन गराउन लानु भयो । स्वेडगौं चैत्य बर्माको प्रसिद्ध चैत्य हो । यसमा भगवान बुद्धको केशधातु राखी बनाइएको भनिन्छ । नेपालको स्वयम्भू डाँडा जस्तै उचाईमा निर्मित उक्त चैत्य स्वयम्भू भन्दा ठूलो र पूरै चैत्यमा सुनको पाताले छाएको थियो। चैत्यको वरीपरी स-साना थुप्रै चैत्यहरू छन् । चैत्यको उकालो चढ्दा जुत्ता फुकाली जानु पर्छ । सिंढीको वरपर फूलका गुच्छाहरू, फूलमाला, धूप, सुगन्ध, चीवर, पिण्डपात्र, पुस्तकहरू, त्रिपिटक ग्रन्थहरू जपमाला आदि विभिन्न धार्मिक सामानहरूको पसल थापिएका थिए। पसलेहरू धेरै जसो आइमाईहरू नै हुन्थे ।

भिक्षु चन्दोभासले श्रामणेर बुद्धघोषलाई आफ्नो विहारमा मन लागे जति बस्न अनुरोध गरेको थियो । तर श्रामणेर बुद्धघोष एक हप्ता जति मात्र त्यहाँ बस्नु भयो । त्यस अवधिमा उहाँलाई भिक्षु चन्दोभासले आवश्यक बर्मी भाषा सिकाउनु भयो जस्तै -

भेत्वाः मले = कहाँ जाने ?

Downloaded from http://www.dhamma.digital

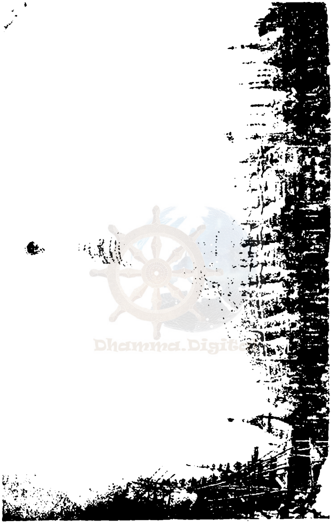

बर्माको स्वेडगौं चैत्य

Downloaded from http://www.dhamma.digital

मोल्मेन त्वामे = मोल्मेनमा जाने ।

मोल्मेन भेत्वा मले = मोल्मेनमा कहाँ जाने ?

टाउँ पाउक् च्याउं त्वामे = टाउँ पाउक् च्याउँ (भन्ने विहार मा जाने)

मोल्मेन नगरमा प्रस्थान

रंगूनबाट श्रामणेर बुद्धघोष साँझ रेलमा बसी भोलिपल्ट विहान मोल्मेन नगर पुग्नुभयो । त्यहाँ टाउँ पाउक् च्याउँ विहारमा जानु भयो । नेपालका भिक्षु अनिरुद्ध पनि त्यही विहारमा बस्नु भएको थियो । विहारको आंगनमा उहाँले एक जना उपासक भेट्नु भयो र उनलाई 'अनिरुद्ध अनिरुद्ध' भन्नु भयो । उनी ऊ. यूची उपासक थिए । उनकी आमा पछि श्रामणेर बुद्धघोषको उपसम्पदामा दायिका आमा बन्नु भएकी थिइन् । ऊ. यूची उपासकले श्रामणेर बुद्धघोषलाई भिक्षु अनिरुद्ध कहाँ लानु भयो । आफ्नो देशको परिचित भिक्षुसंग भेट्न पाउँदा उहाँलाई खुशी लाग्नु स्वाभाविकै थियो । तर भिक्षु अनिरुद्धले श्रामणेर बुद्धघोषलाई आफू संगै नराखी उक्त विहारको अर्को घरमा (छैफ्यू च्याउँमा) बस्ने प्रबन्ध गर्नु भयो । संगै बसेमा आफ्नै भाषा मात्र बोल्ने बानी भै वर्मी भाषा छिटो सिक्न नसक्ने डरले त्यसो गरिएको थियो ।

मोल्मेनको टाउँ पाउक् च्याउँ विहारमा उहाँले बर्मी लिपी र भाषा अध्ययन गर्नु भयो । भिक्षु अनिरुद्धले उहाँलाई पालिपाठ सिक्खावली प्रथम द्वितीय भाग, रसवाहिनी, नामपदमाला, श्रामणेर विनय पढाउनु भयो । वर्मी भाषामा श्रामणेरलाई 'स्यैँ' र विनयलाई 'च्येंवत्' भनिन्छ । उहाँ बस्नु भएको टाउँ पाउक् च्याउँ विहारमा करीव

Downloaded from http://www.dhamma.digital

७०, ८० जना भिक्षुहरू थिए । विहान जलपानको निम्ति भिक्षाटन जानु पर्थ्यो । दिनको भोजन विहारदाता ऊ त्वल्वन् उपासकले नै गराउनु हुन्थ्यो । ऊ त्वल्वन् श्याम जातिका धनाढ्य व्यक्ति थिए । दिनहुं त्यतिका भिक्षुहरूलाई भोजन दान दिई रहनु साधारण श्रद्धाको कुरो थिएन ।

मोल्मेन शहर वर्माको रंगून र मण्डले पछिको तेश्रो ठूलो शहर हो । समुद्रको किनारमा अवस्थित यो शहर हरियाली पहाड, मनोहर प्राकृतिक दृश्य, चैत्यहरू र विहारहरूले भरिएको थियो । त्यहाँ भिक्षुहरू वस्ने विहारहरू मात्रै करिब सयवटा जति छन् । श्रामणेर बुद्धघोष वस्नु भएको टाईं पाडक् च्याउँ विहार परियत्ति शिक्षाको केन्द्र थियो । त्यहाँ 'परियत्ति सद्धम्म पालक' भन्ने उपाधि परीक्षा दिने व्यवस्था छ । विभिन्न विहारका भिक्षुहरू वर्षेनी उक्त परीक्षा दिन आउँछन् । श्रामणेर बुद्धघोषले पनि पछि यो परीक्षा दिनु भएको थियो ।

च्याइथियव: चैत्य दर्शन

Dhamma.Digital

एक दिन श्रामणेर बुद्धघोष मोल्मेनको 'च्याइथियव:' भन्ने चैत्य दर्शन गर्न जानुभयो । उहाँले चैत्य दर्शन गर्न जान भद्रपुरमा पत्र पठाई दाजुसंग केही खर्च पनि माग्नु भएको थियो । उक्त चैत्य एउटा ढुंगा माथि अर्को ढुंगा राखी त्यसको माथि चैत्य बनाइएको थियो । त्यहाँको जन विश्वास अनुसार पहिले ती दुई ढुंगाहरू एक आपसमा जोडिएको थिएन । एउटा कुखुरा छिर्न सक्ने जतिकै प्वाल थियो । तर पछि अलिकति छुन थालेको थियो । त्यो चैत्य देवराज इन्द्रले बनाएको भन्ने जनश्रुति छ। परापूर्वकालमा एक जना तपश्वीलाई

Downloaded from http://www.dhamma.digital

बर्माको क्याइक्तियो चैत्य

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भगवान वुद्धको केशधातु प्राप्त भएको थियो । तपश्वीले केश धातु आफ्नो जटामा राखी छोडेको थियो । तपश्वी बृद्ध भएपछि इन्द्रले उक्त केशधातु सुरक्षा गर्न मागे । तपश्वीले इन्द्रलाई 'यदि तिमीले मेरो शीर (टाउको) जस्तै आकार गरी चैत्य बनाइ दिएमा मैले यो केश धातु दिनेछु भनी जवाफ दिए । इन्द्रले त्यस्तै गरी टाउको माथि जटा राखिने झैं एउटा ढुंगा माथि अर्को ढुंगा राखी च्याइथियो: चैत्यको निर्माण गरी केश धातु निधान गरिएको थियो ।

द्वितीय विश्वयुद्धताका

श्रामणेर बुद्धघोष बर्मामा बस्नु भएको एक वर्ष पछि द्वितीय विश्वयुद्ध शुरू भयो । त्यस बखत भारत लगायत बर्मा बेलायतको अधीनमा थियो । जापानले बर्मामा बम प्रहार गरी दिए । अनिकालमा बिउ जोगाउनु हल मूलमा जिउ जोगाउनु भन्ने उखान झैं मोल्मेन नगरवासीहरू यत्र तत्र गाउँमा भाग्न थाले । श्रामणेर बुद्धघोष बस्नु भएको टाउँ पाउक च्याउँ विहारका भिक्षुहरू पनि धमाधम विहार छोडी जानुभयो । तर भिक्षु अनिरुद्ध र श्रामणेर बुद्धघोष त्यहीं विहार मैं बसी रहनु भयो । जापानी सेनाहरू धमाधम अगाडि बढ्दै छन् भन्ने खबर सुनी ऊ. वर भन्ने एक जना बर्मी भिक्षुले उहाँहरूलाई मोल्मेन नगरको उता पारी तिरको च्वेछ्याउँ भन्ने गाउँमा लग्नु भयो । त्यहाँ जान स्टीनर (अग्नीवोट) चढेर जानु पर्थ्यो । श्रामणेर बुद्धघोषका दाजुले भद्रपुरबाट पटक पटक गरी केही रूपैयाँ पठाउनु भएकोले उहांसंग खर्च गर्न केही रकम थियो ।

उहाँहरू च्वेछ्याउँको विहारमा बस्नु भयो । उता जापानी सैनिकहरू मोल्मेन आइपुगे । राती जापानी र अंग्रेजी सेनाहरू बीच

Downloaded from http://www.dhamma.digital

घमासान युद्ध भयो । बन्दुक र मेशिनगनको आवाज सुन्न नसकी कान थुनेर बस्नु परेको थियो । भोलि पल्ट विहान बन्दुकको आवाज बन्द भयो । दुई दिन पछि भिक्षु अनिरुद्धले विहार नजिकै सुरूङ्ग खन्नु भयो । जमिन मुनि बस्न हुने गरी खन्न मात्र सकिएको थियो एक जना इण्डियन अफिसर र दुईजना सैनिकहरू आई 'तिमीहरू यो ठाउँ छोडिदेउ, यहाँ हाम्रो सैनिक अखडा बनाउनु पऱ्यो' भन्न आए । केही वेरपछि सैनिकहरू आउन थाले । भिक्षु अनिरुद्ध र श्रामणेर बुद्धघोष विहार दायिकाको घरमा जानु भयो । भोलिपल्ट त झन् गाउँका सवै मानिसहरू २० माइल पर जानू भन्ने उर्दी आए । उहाँहरू विहार दाताको घर छोडी १० माइल पर च्याउँश्रे भन्ने ठाउँमा जानु भयो । त्यहाँ भउँप्याँ सयादो पनि बस्नु भएको रहेछ । च्याउँश्रेबाट उता पहाड र जंगल मात्र थियो, बस्ती थिएन ।

दुई हप्ता पछि च्याउँश्रेमा जापानी सेनाहरू आएकोले उहाँहरू फेरी पहिलेकै च्वेछ्याउँको विहारमा फर्कनु भयो । दुइ तीन दिन पछि मोल्मेनमा शान्ति भयो, शहरमा राती वत्ती पनि बल्न थाल्यो भन्ने हल्ला सुनी उहाँहरू फेरी मोल्मेन फर्कन लाग्नु भयो । मोल्मेन शहर जापानीहरूले कब्जा गरिसकेको थियो । बाटोमा घरघरमा जापानी सैनिकहरू पनि ठाउँ ठाउँमा बसिरहेका थिए । मोल्मेन फर्कन स्टीमर पनि थिएन । डुंगा खोज्दा उता पारी जानेहरू भेटेनन् । तर एक जनाले "खाना पछि जानेछु हामीलाई चार रूपैयाँ दिनुस् तपाईहरूलाई पनि एक छाक भोजन दिन्छु भन्यो । त्यत्तिकैमा एउटा व्रिटिश हवाइजहाज आयो । त्यहाँका जापानी सैनिकहरूले गोली हाने । हवाईजहाजले बम खसाली दियो । श्रामणेर बुद्धघोष त्यहीं खनी राखेको एउटा सुरूङ्गमा लुक्न जानु भयो । भिक्षु अनिरुद्ध लुक्न जानु

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भएन । उहाँलाई त्यतिको डर थिएन । दुई चार चक्कर लगाई हवाईजहाज फर्केपछि सुरूङ्गबाट निस्कनु भै भोजन गर्नु भयो ।

माझीले नाउ बाहिर ल्यायो । नाउ चढ्नु भयो । अलिकति गइसकेपछि भित्र पानी आएकोले फेरी फर्काई प्वाल टालीं लानु भयो । श्रामणेर बुद्धघोष मनमनै बुद्धको नाम पुकार्दै थिए । सागरको बीचमा एउटा टापूनिर आइपुग्यो । त्यतिकैमा फेरी एउटा हवाईजहाज आयो । उहाँहरू हत्तारिंदै टापूमा ओर्ल्हनु भयो । त्यो टापूमा चैत्य एउटा विहार पनि थियो । त्यो ठाउँ राजाहरूको स्नान गर्ने स्थान थियो । हवाइजहाजले बम खसाल्दै गए । तल जमीनबाट पनि हवाईजहाज खसाल्न तोप हान्दै गरेको आवाज आइरहेको थियो । उहाँहरू विहारको भित्तामा टाँसिए झैं बस्नु भयो । श्रामणेर बुद्धघोषले त ज्यानको माया मारी सक्नु भएको रहेछ । दुई चार फन्कोमारी हवाइजहाज फर्केपछि उहाँहरू फेरी नाउ चढी मोल्मेन पुग्नु भयो ।

मोल्मेन शहरमा जतातत‍ै जापानी सैनिकहरू थिए । मानिसहरूको आवत जावत त्यतिको थिएन । कतै बग्गी रिक्शा कतै गाडीहरू पल्टी रहेका थिए । कतै घरमा प्वाल परिरहेका, कतै दुर्गन्ध फैलिरहेका थिए । टाउ पाउक् च्याउं विहारमा पुगेपछि टाढै बाट "खुररा" भन्ने आवाज सुनियो । विहारमा पनि आठ दशवटा गाडीहरू लथालिंग परिरहेका थिए । जापानी सिपाहीहरू पनि थिए । भिक्षु अनिरुद्धले उनीहरूलाई अंग्रेजी भाषामा 'यहाँका भिक्षुहरू कहाँ गए ?' भनी सोध्नु भयो । उनीहरूले ईसारा गरी देखाएको ठाउँमा जाँदा त्यहाँ एक जना ऊ. कुसल भन्ने बूढो भिक्षु बस्नु भएको रहेछ । उहाँले - 'किन आएको निपो ?' भन्नुभयो । नेपाली भिक्षुहरू भएकोले

Downloaded from http://www.dhamma.digital

'निपो' भनेको हो । मोल्मेन शहरमा शान्ति भयो भन्ने हल्ला सुनी आएको त त्यहाँ झन् दिन दिनै बम खसाली रहेकोले उहाँहरू विचल्लीमा पर्नु भयो । त्यस्तो आपतमा श्रामणेर बुद्धघोष यता उती लुक्न जानु हुन्थ्यो र भगवानसंग प्रार्थना गर्नु हुन्थ्यो । दुईतीन दिन विहारमा बसी उहाँ विहार दाताको घरमा बस्न जानु भयो । दुई हप्ता पछि विहारमा जातवेन गाउँबाट एकजना भत्तुद्देसक (भोजन प्रबन्धक) भिक्षु आउनु भयो । उहाँले श्रामणेर बुद्धघोषलाई 'जातवेन गाउँमा जान मन लाग्छ ?' भनी सोध्नु भयो । हुन्छ भनी उहाँसंगै जातवेन गाउँमा जानुभयो । भिक्षु अनिरुद्ध टाउँ पाउक् च्याउँ मै बस्नु भयो । उहाँलाई केही डर थिएन जे पर्ला पर्ला भन्ने विचार थियो ।

श्रामणेर बुद्धघोष जातवेन गाउँको विहारमा नौ महिना सम्म बस्नु भएको थियो । त्यसपछि फेरी शहरमा शान्ति भएको खवर सुनी उहाँ टाउँ पाउक् चयाउँ मै आउनु भयो । पहिले आफू बसेकै विहार छैफ्यू च्याउँ (सेतो हात्तीको विहार) मा बस्नु भयो । बर्मामा जापानले कब्जा जमाएको थियो । अंग्रेजहरूले जापानीहरूलाई हटाउन पटक पटक आक्रमण गरिरहेको थियो । छ सात महिनापछि मोल्मेनमा अंग्रेजहरूले फेरी बम खसाल्यो । यस पटक बम विहारमा समेत परी छैफ्यू च्याउँ विहारको झण्डै आधा भाग नष्ट भयो । श्रामणेर बुद्धघोष विहारमा भगवान बुद्धको प्रतिमा सम्मुख प्रार्थना गरिरहनु भएको थियो । यसरी शहरमा पुनः बम खसालेकोले उहाँ फेरी दोश्रो पटक जातवेन गाउँमै जानुभयो । जापानले तीन वर्षसम्म बर्मामा कब्जा जमाएको थियो ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

उपसम्पन्न

जातोेन गाउँमा बस्नु हुँदा उहाँले उहीं क्याटोेका पालि भाषा धम्मपद अट्ठकथा पढ्नु भयो। यूची उपासकले उहाँलाई भोजन आदि प्रत्यय द्वारा सेवा गर्नु भएको थियो। तिनै यूची उपासककी आमा दोफ्वाथेले उहाँलाई उपसम्पदा गराई दिनु भयो। सन १९८३ अर्थात् वि. सं. २०४० साल आषाढ शुक्ल सप्तमीका दिन जातोेनको माण्डले नामक सीमागृहमा अग्गमहापण्डित ऊ. केतुमाला महास्थविर (भउँग्याँ सयादा) उपाध्याय हुनु भै ऊ. चक्कपाल, ऊ. सुमन महास्थविरहरू कर्मवाचाचार्य हुनु भै उहाँलाई उपसम्पदा गरियो। श्रामणेर बुद्धपाल नाम भिक्षु बुद्धघोष हुनु भयो। जातोेनकी वृद्ध नर्दी उपासिका 'दोफ्नाये' उहाँलाई चतुप्रत्यय दान दिने दायिका हुनु भयो।

भिक्षु भएपछि पहिले आफ्नो पहिलो वर्षावास जातोेनमै बिताउनु भयो। त्यहाँ पढ्ने राम्रो व्यवस्था नभएकोले वर्षावास पछि उहाँ 'कौदो' भन्ने ठाउँमा जानु भयो। त्यहाँ ऊ. नान्दय महास्थविरसंग प्रातिमोक्ष विनय अध्ययन गर्नुभयो। त्यहाँको विहारको नायक ऊ. आग महास्थविरले पनि उहाँलाई धेरै स्नेह गर्नु हुन्थ्यो। नौ महिना पछि भिक्षु अनिरुद्धले [illegible] मात्र कति गर्नो भनी पत्र पठाउनु भएकोले उहाँ फेरी मोलमेन आउनु पर्नु भयो र परियत्ति सद्धम्म पालक परीक्षामा पढ्नु भयो। पहिलो तह उत्तीर्ण गरी दोस्रो तहको परीक्षा दिनु भयो। त्यसमा पनि उत्तीर्ण गरी तेश्रो तहमा पढ्नु भयो यस अवधिमा उहाँले ऊ. सुजात एक कहाँ अभिधानप्पदीपिका बालावतार आदि पढ्नु भयो। त्यसपछि त्याउँ विहारमा पनि जानु भै

Downloaded from http://www.dhamma.digital

बुद्धधर्म अध्ययन गर्नु भयो ।

स्वदेश आगमन

भिक्षु बुद्धघोष बर्मामा बस्नु भएको करीब ६ वर्ष हुन लाग्यो । भिक्षु अनिरुद्धले नेपालमा जाने इच्छा गर्नु भएको र भिक्षु बुद्धघोषको पिताले पनि काठमाडौंबाट पत्र पठाएकोले वि. सं. २००३ सालमा भिक्षु अनिरुद्धसंगै भिक्षु बुद्धघोष बर्माबाट स्वदेश फर्कन लाग्नु भयो । बर्माबाट कलकत्ता हुँदै भद्रपुरमा दाजु आदिरत्न कहाँ आउनु भयो र दुई तीन दिन त्यहीं बस्नुभयो । दाजुले उहाँलाई काठमाडौं जान केही खर्च पनि दिनु भयो । दाजुको साथी ब्रम्हलाल मुखियाले पनि खर्च दिनु भयो । त्यहाँबाट उहाँहरू सारनाथ पुग्नु भै ऊ. कित्तिमा महास्थविरलाई दर्शन गरी कुशीनगर आउनु भयो । त्यहाँ ऊ. चन्द्रमणि गुरुलाई दर्शन गरी एक हप्ता जति बस्नु भयो ।

भिक्षु अनिरुद्ध र भिक्षु बुद्धघोषहरू बर्माबाट कुशीनगर आइपुग्नु भएको खबर सुनी आनन्दकुटी विहारका उपासकहरू थँहिटीका द्वारिका श्रेष्ठ, तेबहालका पूर्णमान तुलाधर र जुद्धसडक (नयाँ सडक)का गोविन्दलाल मानन्धर तीनै जना कुशीनगर सम्म आउनु भै लिन आउनु भएका थिए । भिक्षु अनिरुद्ध र बुद्धघोष उहाँहरूसंगै काठमाडौं आउनु भयो र आनन्दकुटी विहारमा बस्नु भयो ।

भिक्षु बुद्धघोष स्वदेश फर्कनु भएको कुरा थाहा पाउनासाथ उहाँकां आमा, बुबा र परिवारहरू सबै आनन्दकुटी विहारमा आइ भेट्न आउनु भयो । आफ्ना पूज्य माता पिता, दाजु भाई लगायत सबै परिवारसंग सकुशल भेट्न पाउँदा उहाँलाई खुशी लाग्नु स्वाभाविकै

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भिक्षु चन्द्रमणि [illegible] परिवार[illegible]

भन्तेको दायाँबाट क्रमशः बुबा पूर्णानन्द, दाजुहरू [illegible] [illegible] भाइ शाक्यमुनि भन्तेको पछाडि भाउजु समयानन्द र भतिजा चन्द्ररत्न । भन्तेको बायाँबाट आमा सूर्ज्यं[illegible], भाउज्यूहरू पद्मकुमारी, मोहनमाया, बुहारी कान्छी, भतिजी मञ्जुकुमारी । भन्तेका अगाडिबाट भतिजाहरू त्रिरत्न, लक्ष्मीनन्द परमानन्द, भतिजीहरू शोभधजु (धर्मकुमारी), नातिनी छोरी ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

श्री सुमंगल विहार

Downloaded from http://www.dhamma.digital

हो। पछि उहाँको घर थैंहिटी क्वावहालमा उहाँ लगायत सबै भिक्षुहरू निमन्त्रणा गरी भोजन दान दिइयो।

सुमंगल विहारमा वर्षावास

त्यसबेला आनन्दकुटी विहारमा प्रत्येक पूर्णिमाको दिन उपासकहरूले भिक्षुहरूलाई भोजन दान गरिन्थ्यो। यसरी नै पाटनको सुमंगल विहारमा पनि प्रत्येक औंसीको दिन भोजन दान दिन्थ्यो। दुवै विहारमा आजसम्म पनि यो भोजन दान कार्यक्रम गरिंदै आएका छ।

एक दिन सुमंगल विहारका सुन उपासक र भीमराज उपासकहरू आई सुमंगल विहारमा औंसीको भोजनको निम्ति निमन्त्रणा गरे। यस अघि मुदिता अनागारिकाले पनि उहाँको दर्शन गर्न आउनु भएकी थिइन्। औंसीको दिन सुमंगल विहारमा जानु भै भोजनोपरान्त फर्कन लाग्नु हुँदा उपासकहरूले त्यही विहारमा बस्न आग्रह गर्नु भयो। उहाँ बर्माबाट काठमाडौं आउन लाग्दा भिक्षु प्रज्ञानन्दले 'यदि तिमी काठमाडौं जान्छौ भने पाटन लँखुसीको सुमंगल विहारमा बस्न जानु' भनी कालिम्पोङ्बाट पत्र पठाउनु भै केही खर्च पनि पठाइ दिनुभएको थियो। अब भिक्षु प्रज्ञानन्द पनि काठमाडौं आइपुग्नु भै सुमंगल विहारमै बसिरहनु भएको थियो। त्यसैले भिक्षु बुद्धघोषले उपासकहरूको प्रार्थना स्वीकार गर्नु भयो। उहाँसंग आउनु भएका भिक्षु अनिरुद्ध मात्र आनन्दकुटी विहारमा फर्कनु भयो। भिक्षु बुद्धघोष सुमंगल विहारमै बस्नु भयो। यसरी नेपालमा उहाँको पहिलो वर्षावास यही विहारमा भयो। यो विहार वि. सं. २००० सालमा भिक्षुसंघलाई दान दिइएको पाटनको प्रथम थेरवादी विहार हो।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

२००१ सालमा तत्कालीन राणा शासक श्री ३ जुद्ध शम्शेरले भिक्षुहरूलाई देश निकाला गर्ने आदेश दिई आठ जनालाई देश निकाला गरिएको थियो । ती मध्ये भिक्षु प्रज्ञानन्द र श्रामणेर प्रज्ञारस यसै विहारबाट निस्कनु भएका थिए ।

रुद्रराज शाक्यलाई प्रव्रजित गराउन

भिक्षु बुद्धघोष श्री सुमंगल विहारमा तीन वर्षसम्म बस्नु भयो । यस अवधिमा उहाँले बुद्धधर्मको प्रचारको अतिरिक्त बालक बालिकाहरूलाई पढाउने पनि गर्नु भयो । त्यस बखत उहाँकहाँ पढ्न आउने तीस चालीस जना विद्यार्थीहरू मध्ये ओकुवहालका रुद्रराज शाक्य पनि एक हो । उहाँकी आमा हर्षमाया उपासिकाले रुद्रराजलाई बुद्धशासनमा प्रव्रजित गराउन आग्रह गरेकीले वि. सं. २००६ सालमा उहाँले रुद्रराजलाई कुशीनगर लानु भै ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरकहाँ प्रव्रजित गराउनु भयो । रुद्रराजलाई श्रामणेर सुदर्शन नामाकरण गरियो । उहाँहरू कुशीनगरमै आठ महिना जति बस्नु भयो । त्यहाँ खर्च नपुग भएकोले भिक्षु बुद्धघोष भद्रपुर जानु भै दाजुसंग खर्च माग्नु भयो । उहाँले सय रूपैयाँ दिनु भयो र पछि फेरी केही रकम पठाइदिनु भयो । काठमाडौंबाट पनि दाताहरूले केही रकम पठाइदिए । तैपनि त्यहाँ खानपानको राम्रो व्यवस्था नभएकोले कुशीनगरका चन्द्रसूर्य भन्ने एकजना बर्मी भिक्षुको सुझाव अनुसार भिक्षु बुद्धघोष श्रामणेर सुदर्शनलाई लिई तानसेनमा जानु भयो । त्यहाँ द्वितीय वर्षावास गर्नु भयो ।

रुद्रराज प्रव्रजित भएको केही महिनापछि भिक्षु बुद्धघोषकहाँ नै सधैं आइ पढ्न आउने गणेश कुमारी पनि बर्मी भिक्षु ऊ. धम्मावुध

Downloaded from http://www.dhamma.digital

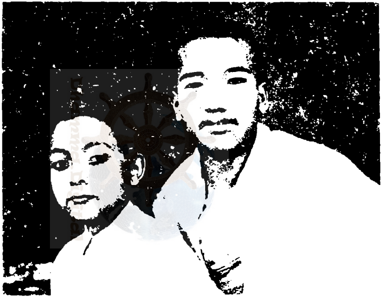

श्रामणेर सुदर्शन र हीरालाल शाक्य

Downloaded from http://www.dhamma.digital

महास्थविरसंग बर्मा जानुभै प्रव्रजित हुनु भयो । उनी अनागारिका धम्मवती भइन् ।

भक्तकृष्णलाई उपदेश

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको एकजना शिष्य भिक्षु सुमंगल पनि हुनुहुन्छ । उहाँको गृहस्थी अवस्थाको नाम भक्तकृष्ण शिल्पकार थियो । पाटन जोम्बहाल निवासी भक्तकृष्णका दिदी कर्णकुमारी राजकर्णिकार बरोवर सुमंगल विहारमा आई भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर को उपदेश सुन्ने गर्थिन् । दिदीकै प्रेरणाले भक्तकृष्ण पनि विहारमा आउन थाले । भिक्षु बुद्धघोषले उहाँलाई धर्मका कुरा सिकाउनु भयो । विहारमा आउने व्यक्तिहरूले आफूलाई उपासक लेखेको देख्दा एकदिन भक्तकृष्णले पनि आफूलाई उपासक लेखे । तर उपासक भनी लेख्नलाई शील प्रार्थना गरी पालन गर्नु पर्ने कुरा भक्तकृष्णलाई बताइयो । त्यसैले उहाँले वि. सं. २००५ तिर बर्षावास तीन महिना भरि नै आफ्ना धर्म गुरु भिक्षु बुद्धघोष समक्ष शील प्रार्थना गरी पालन गर्ने अधिस्थान गर्नुभयो । एक दिन आफ्नो कामको शिलशिलामा अबेर भएकोले बेलुकी पख भएपनि विहारमा आउनु भयो । विहारको ढोका बन्द भैसकेको भएता पनि घच्घच्याई भिक्षु बुद्धघोषलाई उठाउनु भै शील प्रार्थना गरेरै जानु भयो । वि. सं. २००६ सालमा भिक्षु वुद्धघोष रुद्रराजलाई प्रव्रजित गराउन कुशीनगर जानु भयो । कुशीनगरमा खानपिनको समस्या थियो । भक्तकृष्णले भिक्षु बुद्धघोषलाई सुमंगल विहारमा आउने माया उपासिका प्रमुख अन्य उपासकोपासिकाहरूसंग सहयोग लिइ केही महिनासम्म प्रत्येक महिनामा खर्च रकम पठाइ दिने पनि गर्नु भएको थियो । सुमंगल

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भिक्षु [illegible] दुई [illegible] भिक्षु [illegible]।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

विहारमा श्रीलंकाका भिक्षु पञ्ञासिंह, भिक्षु ञाणरतन आउनु भयो। उहाँहरूको सत्संगत् गरी भिक्षु ञाणरतनसंगै भक्तकृष्ण श्रीलंका जानुभयो। श्रीलंकामा चार पाँच वर्ष बसी बुद्धधर्मको अध्ययन गर्नु भै उहाँ लुम्बिनीमा आउनु भै धर्मोदय सभामा काम गर्नु भयो। लुम्विनीबाट काठमाडौं आउनु भै धर्मोदय सभाकै तर्फबाट बर्माको बुद्ध शासन कौन्सिलमा छात्रवृत्तिको निमित्त निवेदन पठाइयो। निवेदन स्वीकृत भएकोले भक्तकृष्ण बर्मा जानुभयो। बर्माको कभाएमा श्रामणेर प्रवजित हुनुभयो। उहाँलाई श्रामणेर सुमंगल नामाकरण गरियो। त्यसको ४ महिनापछि उहाँ ऊ. लक्खन महास्थविरको उपाध्यायत्वमा सन् १९५९ मा मोल्मेनमा उपसम्पन्न भिक्षु हुनुभयो। उहाँको उपसम्पदा दाताहरू डा. सुन्दर र दोनुनु हुन्।

तानसेनमा वर्षावास

तानसेन टक्सारको महाचैत्य विहारमा भिक्षु शाक्यानन्द बस्नु भएको थियो। भिक्षु बुद्धघोष र श्रामणेर सुदर्शन त्यहीं वर्षावास गर्नुभयो। वर्षावास भरी नै अनागारिका मुदिता र अनागारिका सुशीलासहित बालकुमारी, सुमना, सन्तु र अरू उपासक उपासिकाहरू विहारमा आई उहाँहरूको सेवा गरेका थिए।

त्यस बेला हीरालाल शाक्य नामक एक जना बालकले पनि आफ्नी आमासंग दिनहुँ विहारमा आई भोजन पकाउने कार्यमा मद्दत गरेको थियो। एकदिन हीरालाललाई भिक्षु बुद्धघोषले 'तिमीलाई बर्मा जान मन लाग्छ ?' भनी सोध्नु भयो। बालकले टाउको हल्लाई जान्छु भनी स्वीकार गरे। उनकी आमाको पनि छोरोलाई प्रव्रजित गराउने इच्छा थियो। तर बाबु भने उनलाई प्रव्रजित गराउन राजी

Downloaded from http://www.dhamma.digital

थिएनन् । आमा र छोराले जोर गरेपछि बाबुले पनि स्वीकृति दिए । ११ वर्षीय बालक हीरालालले आमा बाबुको स्वीकृति पाएपछि पतञ्जित हुन भिक्षा पात्र समेत लिएर आएका थिए ।

वर्षावास पछि भिक्षु बुद्धघोष तानसेनकै आनन्द विहारमा बस्न जानु भयो । हीरालालले पनि त्यहीं आई उहाँलाई भोजन पकाई ख्वाउने गर्नु भयो । उनलाई भिक्षु बुद्धघोषले परित्राण पाठ सिकाउनु भयो । हीरालाल आफ्नो जिम्मामा सुम्पिदिएकोले दुई महिना जति आनन्द विहारमा बस्नु भै श्रामणेर सुदर्शन हीरालाल दुवैलाई लिएर उहाँ बुटवल, सारनाथ हुँदै कलकत्ता पुग्नु भयो । महाबोधि सोसाइटी मार्फत् बर्मा जान निवेदन दिनुभयो। तर केही जवाफ प्राप्त भएन । उहाँले ६ महिनासम्म त्यहीं बस्नु भै धर्मोदय पत्रिका प्रकाशनार्थ भिक्षु महानामलाई सहयोग गर्नु भयो । त्यसपछि उहाँ श्रामणेर सुदर्शन र हीरालाललाई लिई काठमाडौं आउनु भयो र श्रीघः विहारमा वर्षावास गर्नु भयो ।

दोश्रो पटक बर्मा जानु भै हीरालाललाई प्रव्रज्या

श्रीघः विहारमा वर्षावास सकिएपछि उहाँ सुमंगल विहारमा आउनु भै हीरालाललाई बर्मा लान राहदानी लिने प्रयास गर्नुभयो । हीरालाल बालक भएकोले आमाबाबुको अनुमति विना पासपोर्ट नदिने कुरा बताइयो । त्यसपछि उहाँ बलम्बु र यम्पि विहार (इबही) मा क्रमशः वर्षावास गर्नु भयो ।

वि. सं. २०११ सालमा उहाँले सुमंगल विहारमा वर्षावास गर्नु भयो। भिक्षु प्रज्ञानन्द, भिक्षु विवेकानन्द, भिक्षु संवर, श्रामणेर धम्मानन्द,

Downloaded from http://www.dhamma.digital

श्रामणेर मेधंकर र श्रामणेर सुदर्शन पनि सुमंगल विहारमै वर्षावास बस्नु भएका थिए। भिक्षु बुद्धघोषले हीरालाल र अरू श्रामणेरहरूलाई बर्मामा बुद्धधर्म अध्ययनको निम्ति छात्रवृत्ति प्राप्त गर्न बर्माको बुद्धशासन कौन्सिलमा निवेदन पठाउनु भयो। श्रामणेर मेधंकर, धम्मानन्द र सुदर्शनको मात्र स्वीकृति पत्र प्राप्त भयो। तर श्रामणेर मेधंकर र सुदर्शनले बर्मा जाने इच्छा गर्नु भएन। यस अघि भिक्षु बुद्धघोष बलम्बु र यम्पि विहारमा छँदा श्रामणेर सुदर्शन कलकत्तामा धर्मोदय सभामा काम गर्न जानु भएको र त्यहींबाट बर्मा पनि गएर आउनु भएको थियो। त्यसैले उहाँले पुन बर्मा जान इच्छा गर्नु भएन।

भिक्षु बुद्धघोष हीरालाललाई भिक्षु प्रज्ञानन्दको जिम्मामा छोडी श्रामणेर धम्मानन्दलाई लिई वि. सं. २०११ मा दोश्रो पटक बर्मा जानु भयो। त्यहाँ हीरालाललाई अध्ययन गराउने कुरा चलाउनु भयो। बर्माका ऊ. यूची उपासकले चतुप्रत्यय प्रदान गर्ने जिम्मा लिए पछि हीरालाललाई नेपालबाट बर्मामा भिकाउने प्रबन्ध मिलाउनु भयो। हीरालाल सुमंगल विहारबाट कलकत्ता आउनु भयो। भिक्षु बुद्धघोष संगै कुशीनगर कलकत्ता आइसकेको हुँदा हीरालाललाई कलकत्ता आउन केही कठिन भएन र त्यहाँबाट एक्लै बर्मा जाने साहस पनि थियो। तर बर्मा जान भिसा आइनपुगेकोले केही महिना कलकत्तामै बस्नु पऱ्यो। कलकत्तामा उहाँ धर्माङ्कुर विहारमा भिक्षु धर्मपाल कहाँ बस्नु भयो। भिसा प्राप्त भएपछि जहाजमा बसी उहाँ बर्माको कभाएमा पुग्नु भयो। साँझपख सिमसिमे पानी परिरहेको बेला हीरालाल टुप्लुक्क आइ पुगेको देख्दा भिक्षु बुद्धघोषलाई आश्चर्य एवं हर्ष लागेको थियो। उहाँले हीरालाललाई अग्गमहापण्डित ऊ. विसुद्ध महास्थविरको उपाध्यायत्वमा प्रव्रजित गराउनु भयो। हीरालाल अब

Downloaded from http://www.dhamma.digital

श्रामणेर आणपुण्णिक (ज्ञानपूर्णिक) हुनुभयो । हीनलाईसमेत प्रव्रजित गराउने भिक्षु बुद्धघोषको धेरै दिनको अभिलाषा पनि पूर्ण भयो ।

छट्ठ संगायनाका संगीतिकारक

भगवान् बुद्धले गाउँ शहर निगम चारिका गर्नु हुँदै आफ्नो जीवनकालमा ४५ वर्षसम्म धर्म देशना गर्नु भयो । उहाँको महापरिनिर्वाण पश्चात् ५०० जना अर्हत् भिक्षुहरू एकत्रित भै उहाँले उपदेश गर्नु भएका धर्म, विनय, अभिधर्मका उपदेशहरू संग्रह गरिएको थियो । भिक्षुहरूले बुद्धका उपदेशहरू वाचन गरी कण्ठस्थ गरी राखेका थिए । संगायनामा बुद्धका उपदेशहरू वाचन गरी संग्रह गरेकोले संगायना भनिएको हो ।

राजगृहको सप्तपर्णी गुफामा गरिएको यो प्रथम संगायनाको ठीक एकसय वर्ष पछि वैशालीमा 'सातसय' अर्हत् भिक्षुहरू भेला भै दोस्रो संगायना गरिया । द्वितीय संगायनाको १३५ वर्ष पछि सम्राट अशोकको पालामा पाटलिपुत्रमा तेस्रो संगायना गरिया । संगायना पछि सम्राट अशोकले देश विदेशमा धर्म प्रचार गरे । आफ्ना पुत्र महिन्द्र र पुत्री संघमित्रालाई प्रव्रजित गराए । उहाँहरूले श्रीलंका द्वीपमा धर्मप्रचार गर्नुभयो ।

सम्यक्सम्बुद्धको महापरिनिर्वाणको ४५० वर्षपछि लंकाद्वीपमा राजा वट्टगामणी अभयको शासन कालमा चतुर्थ संगायना गरियो । यसै पहिलो पटक बुद्धवचन त्रिपिटक ताडपत्रमा लेखबद्ध गरियो । बुद्ध सम्वत् २४१५ मा बर्माका राजा 'मिण्डु' को शासन कालमा पंचम संगायना गरियो । बुद्धका महापरिनिर्वाणको करिब २५०० वर्षपछि

Downloaded from http://www.dhamma.digital

बर्माको राजधानी रंगूनमा श्रीमङ्गल नामक स्थानमा निर्मित महापाषाण गुफामा छैठौं संगायना गरियो । बु. सं. २४९८ देखि २५०० सम्म गरिएको उक्त संगायनाको अध्यक्ष भदन्त रेवत महास्थविर हुनुहुन्थ्यो । यो संगायनामा बर्मा लगायत देश विदेशका २५०० भिक्षुहरू सम्मिलित हुनु भएका थिए । उक्त संगायनाको उद्घाटन कार्यक्रममा धर्मोदय सभाको तर्फबाट नेपालका भिक्षु प्रज्ञानन्द, भिक्षु अमृतानन्द, भिक्षु सुवोधानन्द, भिक्षु प्रज्ञारश्मि, भिक्षु महानाम र भिक्षु अश्वघोषले भाग लिनु भएका थिए । त्यही बेला श्रामणेर सुदर्शन पनि दर्शकको रूपमा बर्मा पुगेको थियो । पाँचौं सन्निपात (सम्मेलन) सम्म भएको उक्त संगायनाको दोश्रो सन्निपातमा भिक्षु बुद्धघोष र भिक्षु कुमार काश्यपले नेपालको धर्मोदय सभाको तर्फबाट प्रतिनिधिको रूपमा संगीतिकारक हुनु भै भाग लिनु भयो । उक्त सम्मेलनमा भाग लिन भिक्षु कुमार काश्यप काठमाडौंबाट बर्मा आउनु भएको थियो । भिक्षु बुद्धघोष बर्मामै भएकोले धर्मोदय सभाबाट छट्ठसंगायनामा भाग लिन नियुक्ति पत्र पठाएको थियो ।

पाँच वर्षपछि स्वदेश आगमन

छैठौं संगायना पछि भिक्षु बुद्धघोषले बर्माकै मण्डलेको 'म्याडाउँ टाइक्' भन्ने विहारमा जानु भै विहाराधिपति ऊ. सासनाभिवंश महास्थविरको सानिध्यमा तीन वर्ष सम्म बुद्धधर्मको अध्ययन गर्नुभयो । त्यसपछि भिक्षु ज्ञानपूर्णिकलाई त्यहीं छोड्नु भई उहाँ पहिले बस्नु भएको 'कभाए' भन्ने ठाउँमा वर्षावास गर्न जानु भयो । उहाँले वर्षावास तीन महिना सासन यैता भन्ने ध्यानाश्रमको शाखा ध्यान केन्द्रमा अग्गमहापण्डित ऊ. ञाणुत्तर महास्थविरको सानिध्यमा

Downloaded from http://www.dhamma.digital

ध्यान भावनाको अभ्यास गर्नु भयो । यसरी उहाँ दोश्रो पटक बर्मामा पाँच वर्षसम्म बस्नु भै वि. सं. २०१६ सालमा काठमाडौं फर्कनु भयो । काठमाडौंको श्रीघः विहारमा एक वर्ष बस्नु भै श्रीसुमंगल विहार पाटनमा आउनु भयो ।

नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको स्थापना

वि. सं. २०१८ सालमा सुगत बौद्ध मण्डलका तत्कालीन सचिव धर्मरत्न शाक्यले प्रार्थना गरेकोले भिक्षु बुद्धघोष त्रिशूलीमा जानु भयो । एक दिन धर्मरत्नले उहाँलाई - 'नेपालमा बुद्धधर्मको व्यवस्थित रूपमा अध्ययन गर्ने एउटा शिक्षा व्यवस्था गर्न पाए हुन्थ्यो' भनी आग्रह गर्नु भयो । त्यस बखत अनागारिका सुशीला पनि त्रिशूलीमै हुनुहुन्थ्यो । अनागारिका सुशीला, छत्रराज शाक्यहरूले पनि उहाँलाई बुद्धधर्मको अध्यापन गराउन आग्रह गर्नु भयो । उहाँहरूको प्रार्थना स्वीकार गरी भिक्षु बुद्धघोषले कक्षा पाँच सम्मको पाठ्यक्रम तयार गर्नु भै उहाँहरू सुगतपुर विहारमा आउने उपासक उपासिकाहरूलाई बुद्धधर्म अध्ययन गराउनु भयो । परीक्षा लिई उत्तीर्ण हुने विद्यार्थीहरू पनि पाए । एक तह उत्तीर्ण भएपछि अर्को तह पढाउनु भयो ।

यो शिक्षालाई नेपालका विभिन्न ठाउँमा अध्ययन अध्यापन गराउन एक दिन भिक्षु बुद्धघोष र धर्मरत्न शाक्य दुवै जना मिली अखिल नेपाल भिक्षु महासंघमा प्रस्ताव पेश गर्नु भयो । वि. सं. २०२० साल वैशाख ५ गते बसेको अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ (अ. ने. भि. म. स.)को नवौं बैठकले यसको पाठ्यक्रमलाई परिवर्तित एवं परिमार्जित गरी अ. ने. भि. म. सं. बाटै नेपाल अधिराज्य भर

Downloaded from http://www.dhamma.digital

संघमहानायक भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविर र धर्मरत्न शाक्य त्रिशूलीसंग भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको पुरस्कार वितरण समारोहमा प्रतिवेदन दिनुहुँदै केन्द्रीय परीक्षा नियन्त्रक भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको पुरस्कार वितरण समारोहमा प्रतिवेदन दिनुहुँदै केन्द्रीय परीक्षा नियन्त्रक भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको पुरस्कार वितरण समारोह ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको पुरस्कार वितरण समारोहमा भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरले महेन्द्ररत्न शाक्यलाई पुरस्कार दिनुभएको ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा रजत जयन्ती समारोहको मञ्चमा

Downloaded from http://www.dhamma.digital

नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा प्रमाणपत्र पुरस्कार वितरण समारोह

Downloaded from http://www.dhamma.digital

आनन्दकुटी विहार गुठीबाट भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरलाई अभिनन्दन पत्र दिनुभएको ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको कोविद उपाधि उत्तीर्ण गर्ने महेन्द्ररत्न शाक्यलाई श्री सुमंगल बौद्ध संघको तर्फबाट भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरले उपहार दिनुभएको ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको पुरस्कार वितरण समारोहमा बोल्नुहुँदै भिक्षु धम्मशोभन ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

अध्ययन अध्यापन गराउने निर्णय गरियो । यस शिक्षालाई 'नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा' नामाकरण गरी अ. ने. भि. म. सं. का तत्कालीन अध्यक्ष भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविर ६४ वर्ष पुगेको जन्म दिनको उपलक्ष्यमा उद्घाटन गरियो । यसको अध्ययन अध्यापन कार्य २५०७ बुद्ध जयन्तीको शुभ दिनमा परीक्षा केन्द्र निर्धारित भएको सबै ठाउँमा नेपाल अधिराज्यभर विहान ८/४५ बजे देखि प्रारम्भ गरियो । अध्ययन प्रारम्भ भएको समाचार त्यही क्षणमैं रेडियो नेपालले प्रसारण गरिएको थियो । यसरी भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरले नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको स्थापना गर्नु भै आधुनिक नेपालमा बौद्ध शिक्षाको ऐतिहासिक जग हाल्नु भयो । यसै वर्ष देखि उहाँको उपसम्पदा पनि २० वर्ष पूरा भएकोले उहाँ 'महास्थविर' हुनु भयो ।

परियत्ति शिक्षाको समुत्थानमा योगदान

नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको स्थापना पछि यसलाई फलाउन फुलाउन र आजसम्म निरन्तरता दिन बुद्धघोष महास्थविरको ठूलो योगदान रही आएको छ । शुरूमा यो शिक्षाको संचालन गर्न अ. ने. भि. म. सं. ले भिक्षु सुदर्शनलाई पहिलो पटक केन्द्रीय परीक्षा नियन्त्रक नियुक्त गरिएको थियो । वि. सं. २०२१ मा भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर त्रिशूलीबाट काठमाडौं आउनु भएपछि उहाँलाई नै केन्द्रीय परीक्षा नियन्त्रक नियुक्त गरियो । २०२९ साल देखि २०३० सालसम्म भिक्षु ज्ञानपूर्णिकलाई र २०३१ देखि २०४२ सम्म पुनः बुद्धघोष महास्थविरलाई नै उक्त पदभार सुम्पिएको थियो । नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको संस्थापन एवं स्थापना कालदेखि भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरले गर्नु भएको अथक परिश्रमको कदर स्वरूप आनन्दकुटी

Downloaded from http://www.dhamma.digital

विहार गुठीका तर्फबाट २०४१ साल कार्तिक ११ गते उहाँलाई एक भव्य समारोहका बीच अभिनन्दन-पत्र प्रदान गरियो। २०४२ सालमा आएर 'नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा समिति' गठन गरियो । भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर उक्त समितिको बोर्ड सदस्य तथा अध्ययन व्यवस्थापन तथा प्रचार उपसमितिको प्रमुख नियुक्त हुनु भयो । केन्द्रीय परीक्षा नियन्त्रक पद खारेज गरी शिक्षाध्यक्ष पद स्थापना गरियो। पहिलो पटक भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरलाई नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको शिक्षाध्यक्ष पदमा नियुक्त गरियो।

२०४३ फागुण ३० गते अ. ने. भि. म. सं. को बैठकबाट परीक्षा व्यवस्था प्रमुख पद खारेज गरी पुनः केन्द्रीय परीक्षा नियन्त्रक पद नै कायम गरियो। भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरलाई उक्त पदमा फेरी नियुक्त गरियो। उप केन्द्रीय परीक्षा नियन्त्रक पद पनि श्रृजना गरी भिक्षु सुदर्शन महास्थविरलाई नियुक्त गरिएको थियो।

लामो समयदेखि श्री सुमंगल विहारमा रहेको नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको केन्द्रीय कार्यालय वि. सं. २०४६ सालदेखि पाटनकै मणिमण्डप विहारमा सारियो। २०५४ जेठ ७ गते बसेको नेपाल बौद्ध परियत्ति समितिको बैठकले यस अघि गठन गरिएका समिति र उपसमितिहरू सबै खारेज गरी 'नेपाल बौद्ध परियत्ति समिति' र उक्त समितिको 'कार्य समिति' गठन गर्ने निर्णय गरियो । नेपाल बौद्ध परियत्ति समितिमा भिक्षु बुद्धघोष, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक, भिक्षु सुदर्शन, भिक्षु धम्मशोभन, भिक्षु वोधिसेन, भिक्षु शीलभद्र, र महेन्द्ररत्न शाक्यलाई राखियो।

२०५४ आश्विन २० गतेको बैठकले 'नेपाल बौद्ध परियत्ति

Downloaded from http://www.dhamma.digital

कार्य समिति' गठन गरियो । उक्त कार्य समितिमा निम्न लिखित १३ जना सदस्यहरू राखियो ।

"नेपाल बौद्ध परियत्ति कार्य समिति"

१.	शिक्षाध्यक्ष	-	भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर
२.	केन्द्रीय परीक्षा नियन्त्रक	-	भिक्षु शीलभद्र महास्थविर
३.	सह केन्द्रीय परीक्षा नियन्त्रक	-	भिक्षु धम्मसोभन महास्थविर
४.	कोषाध्यक्ष	-	श्रामणेर सोभन
५.	सदस्य	-	भिक्षु चन्द्रगुप्त
६.	"	-	भिक्षु बोधिसेन महास्थविर
७.	"	-	भिक्षु सुमेध
८.	"	-	भिक्षु बोधिज्ञान
९.	"	-	भिक्षु धम्मपाल
१०.	"	-	महेन्द्ररत्न शाक्य
११.	"	-	राम श्रेष्ठ
१२.	"	-	सरिता अवाले
१३.	"	-	सति धाख्वा

शुरुदेखिनै भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरले केन्द्रीय कार्यालयको पदभार सम्हाल्नुको अतिरिक्त परियत्ति शिक्षाको विभिन्न केन्द्रहरूमा जानु भै कक्षा लिई रहनु भएको छ । परियत्ति सद्धम्म पालक र कोविद उपाधिमा पढ्ने विद्यार्थीहरू प्रायः वर्षेनी भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर कहाँ नै पढ्न आउने गर्छन् । उहाँकहाँ आउने सबै विद्यार्थीहरूलाई केही अल्सी नमानी पढाउने सिकाउने गर्नु हुन्थ्यो ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

रिडीमा केही महिना

वि. सं. २०२० सालको अन्ततिर भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर त्रिशूलीबाट फर्कनु भै सुमंगल विहारमा केही दिन बस्नु भयो । यस अघि भिक्षु ञाणपुण्णिककी आमा अनागारिका सरनसीलाले उहाँलाई रिडीमा आउन पत्र पठाई बार बार अनुरोध गरेकोले उहाँ रिडी जानु भयो । रिडी तानसेन बाट ४ माइल जति परतिर पर्दछ । उहाँले रिडीको सुगन्ध विहारमा तीन महिना जति बस्नु भै धर्म प्रचार गर्नु भएको थियो ।

सुमंगल विहारको समुन्नति

उहाँ रिडीबाट काठमाडौं आउनु भै वि. सं. २०२१ सालदेखि सुमंगल विहारमा नै स्थायी रूपमा बस्नु भयो । उहाँको आगमनले यहाँका उपासक उपासिकाहरूलाई बुद्धधर्म सम्बन्धी धेरै सिक्ने मौका प्राप्त भयो । उहाँले यस विहारमा दिनहुँ बुद्धपूजा धर्मदेशना परित्राण पाठ गर्दै आउनु भएको छ । वि. सं. २०२२ सालदेखि यहाँ नित्य बुद्धपूजा, शीलप्रार्थना धर्मदेशना कार्यक्रम हुँदै आएको हो । पहिले पौष १ गतेका दिन वर्षेनी वार्षिक उत्सव मनाउने गर्दथ्यो । दैनिक धर्मदेशनामा उहाँले अरियावास, वम्मिकसूत्र, दीघनिकाय, अंगुत्तर निकाय, सतिपट्ठान, पट्ठान, कम्मट्ठानदीपनी, सल्लेख सूत्र, धम्मपदट्ठकथा, विशुद्धिमार्ग आदि ग्रन्थहरू बर्मी र पालि भाषाबाट नेपाल भाषामा अनुवाद गरी उपदेश गर्नु भयो । यसको अतिरिक्त परित्राण पांठ, धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र, महासमयसूत्र, सतिपट्ठान सूत्र, अनात्म लक्षण सूत्र आदि सूत्रहरू पाठ गर्ने तरिका पनि सिकाउनु भएको छ ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

श्री सुमंगल विहारको बुद्धमूर्ति सामु प्रदीप पूजा गर्नुहुँदै
भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर

Downloaded from http://www.dhamma.digital

बर्माका ध्यान गुरु महासीसयादोलाई सुमंगल विहारमा स्वागत

Downloaded from http://www.dhamma.digital

बर्माका ध्यान गुरु महासीसयादोलाई सुमंगल विहारमा स्वागत

Downloaded from http://www.dhamma.digital

बर्माका ध्यान गुरु टाउँपुलु सयादोले सुमंगल बौद्ध संघको आगन्तुक पुस्तिकामा हस्ताक्षर गर्नु भएको ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

बर्माका बौद्ध भिक्षुलाई सुमंगल विहारमा स्वागत

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सुमंगल विहारमा भएको महापरित्राण समारोहमा भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

श्रीलंकाका नारद महास्थविरलाई सुमंगल विहारमा स्वागत

Downloaded from http://www.dhamma.digital

बुद्धगयाबाट भिक्षु सुदर्शनले ल्याउनु भएको बोधिवृक्षको
सुमंगल विहारमा स्वागत समारोह

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सुमंगल विहार पुनः निर्माण गर्न दक्षिणपट्टिको पुरानो विहार भत्काउन लागेको ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सुमंगल विहारको दक्षिणतिरको विहार शिलान्यास कार्यक्रम ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सुमंगल विहार पुनः निर्माण गर्न शिलान्यास समारोह ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सुमंगल विहार पुनः निर्माण गर्न शिलान्यास समारोह ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सुमंगल विहार पुन: निर्माणको एक कार्यक्रम ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

स्व. सानु उपासक, स्व. रामकाजी उपासक, स्व. वहादुर उपासक, गुणराज उपासक, हेराकाजी सुइका, भीम शाक्य, नातिकाजी शाक्य, भाईज्यान शाक्य, रत्नज्योति शाक्य, धर्मरत्न शाक्य, पूर्णमान शाक्य, स्व. पुनमाया शाक्य, स्व. रत्नदेवी शाक्य, स्व. नानीमाया शाक्य, नानी मय्जु, बेतिमाया, इन्दिराशोभा, हेराशोभा, मंगलदेवी, तारादेवी, पार्वती, नरेन्द्रलक्ष्मी आदि थुप्रै उपासक उपासिकाहरू विहारमा आई उहाँसंग धर्मका कुराहरू सिक्न थाले ।

उहाँ पहिले देखिनै सुमंगल बौद्ध संघका धर्मानुशासक हुनुहुन्छ । उहाँकै धर्मानुशासकत्वमा २०२४ सालमा सुन उपासकको नेतृत्वमा सुमंगल विहारबाट ललितपुरका चार स्तुपहरूमा बुद्धपूजा गरेका थिए । यसरी नै ललितपुरका १५ वटा बाहाहरूमा बाहा पूजा पनि गरिएको थियो । २०३७ सालमा सुमंगल बौद्ध संघका तत्कालीन उपसचिव महेन्द्ररत्नको प्रस्ताव अनुसार सुमंगल विहारबाट भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरकै धर्मानुशासकत्वमा बहादुर उपासकको नेतृत्वमा उपत्यका भित्र र बाहिरका विभिन्न थेरवादी बौद्ध विहारहरूमा बुद्ध पूजा गर्न गएका थिए ।

वि. सं. २०४७ सालमा भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको अध्यक्षतामा श्री सुमंगल विहारमा एक तदर्थ समिति गठन गरी युवक बौद्ध मण्डल नेपाल (Young Mens Buddhist Association, Nepal = YMBA) स्थापना गरिएको थियो । YMBA स्थापना पछि भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर उक्त संस्थाको धर्मानुशासक हुनुभयो । हाल यो संस्था लोककीर्ति महाविहार किनुबही इटीमा अत्यन्त क्रियाशील रूपमा छ ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

२०४२ सालमा भिक्षु प्रज्ञालोकले नेपालका १५ जना युवकहरूलाई श्री सुमंगल विहारमा भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको सानिध्यमा प्रव्रजित गराई श्रीलंकाको IBTF (International Bhikkhu Training Foundation) मा अध्ययनार्थ लानु भएको थियो। ती युवकहरूलाई केही दिनसम्म भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर लगायत श्रीलंकाका भिक्षु सोरत महास्थविर र भिक्षु प्रज्ञालोकले तालीम दिनु भएको थियो।

सुमंगल विहारमा देश विदेशबाट पाल्नु हुने बौद्ध विद्वान भिक्षुहरूको स्वागत सत्कार आदि कार्यमा उहाँले उपासक उपासिकाहरूलाई मद्दत गर्नुका साथै विहारमा हुने विविध कार्यक्रममा विहारका उपासक उपासिकाहरू लगायत नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाका विद्यार्थीहरूलाई सरिक गराई उनीहरूको धार्मिक बौद्धिक तथा वक्तृत्व विकासमा ठूलो योगदान गर्नु भएको छ। उहाँकै धर्मानुशासकत्वमा २०५३ सालमा यस विहारको दक्षिणपट्टिको विहार पुनः निर्माण गरिएको हो।

सुमंगल विहारमा बस्नु भै सकेका भिक्षु प्रज्ञालोक, डा. भिक्षु सुनन्द, भिक्षु सुमेध, भिक्षु विपस्सी, भिक्षु सम्यक्ज्योति, श्रामणेर सोभन र अनागारिकाहरू सुशीला, माधवी, निक्खमी, कुसुम, सुजाता, ञाणवती, विजिताहरूलाई पनि उहाँले पढाउने सिकाउने गर्नु भएको थियौ। माथि उल्लिखित भिक्षुहरूलाई प्रव्रजित गर्न पनि उहाँले मद्दत गर्नु भएको थियो।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सुमंगल विहारको स्वर्ण जयन्ती र भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको ७३ औं जन्म दिवस

वि. सं. २०५० सालमा श्री सुमंगल विहार भिक्षु संघलाई दान दिएको ५० वर्ष पूरा भएको र पूज्य भद्दन्त बुद्धघोष महास्थविरको उपसम्पदा (भिक्षु) भएको पनि ५० वर्ष पूरा भई ५१ वर्ष लागेको थियो । त्यस वर्ष कार्तिक १० गते भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको ७३ औं जन्म दिनमा उहाँको जन्मोत्सव र सुमंगल विहारको स्वर्ण जयन्ती भव्य रूपमा मनाइयो । भिक्षु, अनागारिका, उपासकोपासिका र गण्यमान्य व्यक्तिहरू ल. पु. नगरपालिकाका भू. पु. मेयर बेखारत्न शाक्य, तत्कालीन उपमेयर चन्द्र महर्जन, वडा अध्यक्षज्यूहरू लगायत ५१ जनाले ५१ वटा प्रदीप प्रज्वलन गरी मनाइएको उक्त समारोहमा विहारदाताहरू सबैलाई प्रशंसापत्र पनि प्रदान गरिएको थियो ।

५१ वटा पूजा सामग्री राखी प्रणीत बुद्धपूजा पनि गरिएको थियो । भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको सुस्वास्थ र दीर्घायुको कामना गरी भिक्षुहरूले मंगल सूत्र पाठ गर्नु भएको थियो । उपासक उपासिकाहरूले ५१ वटा वस्तु दान गरेका थिए । अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका अध्यक्ष भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरको सभापतित्वमा भएको उक्त समारोहमा थाई राजदूत डा. रोनरोङ नपगुणले ७३ वटा बेलुन उडाउनु भै सभालाई सम्बोधन गर्नुहुँदै भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको सुस्वास्थ र मंगल प्रार्थना गर्नु भएको थियो । उक्त समारोहमा बर्मीराजदूत परिवार पनि उपस्थित हुनु भएको थियो ।

श्री सुमंगल बौद्ध संघका तर्फबाट भिक्षु बुद्धघोष

Downloaded from http://www.dhamma.digital

महास्थविरलाई अभिनन्दन पत्र प्रदान गरिएको थियो । यसरी नै उहाँमा अभिनन्दन पत्र समर्पण गर्ने संस्थाहरू यस प्रकार छन् ।

१. ज्योतिदय संघ, चापागाउँ
२. युवा बौद्ध समूह, काठमाडौं
३. यशोधरा बौद्ध परियत्ति परिवार, थैना
४. धर्मकीर्ति विहार, श्रीघः
५. शाक्यसिंह विहार परियत्ति केन्द्र, थैना
६. दीपंकर परियत्ति शिक्षालय, नागवहा
७. युवक बौद्ध मण्डल, नेपाल
८. अनागारिका संघ, ललितपुर
९. विश्वशान्ति दायक समिति, नयाँ बानेश्वर
१०. अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र, शंखमोल
११. नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा, गणमहाविहार केन्द्र
१२. बौद्ध विहार संघ, ललितपुर
१३. सिद्धिबहादुर शाक्य, पुल्चोक

यसरी वर्षेनी यस विहारमा भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको जन्मोत्सव शीलप्रार्थना, बुद्धपूजा, धर्म प्रवचन तथा दान प्रदान, भिक्षु संघलाई भोजन दान आदि गरी उहाँको गुणगान गरी मनाउँदै आइरहेको छ । उहाँकी दाता आमा कहलिनु भएकी ल. पु. दुपात्का स्व. माया उपासिकाले आफ्नो जीवनकाल भरि नै भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको जन्मोत्सवमा वर्षेनी भिक्षु अनागारिकाहरूलाई सुमंगल विहारमा भोजन प्रदान गर्नु भएकी थिइन् । उहाँको ६४ औं जन्मोत्सव

Downloaded from http://www.dhamma.digital

चैत्यमाया शाक्य उपासिका, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरले नयाँ वानेश्वरको नवनिर्मित विश्व शान्ति विहार उद्घाटन गरी मनाइएको थियो। त्यस बखत उक्त विहार चैत्यमाया उपासिकाले भिक्षु ज्ञानपूर्णिक प्रमुख भिक्षुहरूको आवासको निम्ति दान गरिएको थियो । यसरी नै उहाँको जन्मस्थान काठमाडौं क्वावहालमा पनि एक पटक जन्मोत्सव मनाइएको थियो ।

२०४९ सालमा उहाँको ७२ औं जन्मोत्सबमा मैले उहाँ र सुमंगल विहार सम्बन्धी प्रश्नहरू समावेश गरी बौद्ध हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता गरेको थिएँ। त्यस बखत उहाँको संक्षिप्त जीवनी सहित **'बौद्ध न्ह्यसः** लिसः' पुस्तक लेखी सुमंगल बौद्ध संघले प्रकाशन गरेको थियो ।

भिक्षु बुद्धघोष प्रकाशन समिति

सुमंगल विहारको स्वर्ण जयन्ती तथा भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको ७३ औं जन्मोत्सवको उपलक्ष्यमा उहाँले नेपालमा थेरवाद बुद्धशासनको निम्ति समर्पित भई कार्य गर्नु भएकोले उहाँको कृतज्ञता गुण स्मरण हुने गरी उहाँकै नाममा "भिक्षु बुद्धघोष प्रकाशन समिति" गठन गरियो । यस समितिका अध्यक्ष भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर, उपाध्यक्ष भिक्षु सुमेध, सल्लाहकारहरू भिक्षु सुमंगल महास्थविर, भिक्षु सुदर्शन महास्थविर र अनागारिका धम्मवती हुन्। सचिवमा महेन्द्ररत्न शाक्य, कोषाध्यक्षमा विष्णु शाक्य, सदस्यहरूमा धर्मरत्न शाक्य, त्रिशूली, सानुराजा शाक्य हुन् । यसको प्रमुख निर्देशक भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरनै हुनुहुन्छ। यस संस्थाले धर्मरत्न शाक्यद्वारा लिखित 'संक्षिप्त बौद्ध दर्शनया इतिहास द्वितीय संगायनं

Downloaded from http://www.dhammadigital

लिपा' पुस्तक प्रकाशन गरियो। भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको ७८ औं जन्मदिनमा धर्मरत्न शाक्यले अनुवाद गर्नु भएको ऊ. पण्डिताभिवंस महास्थविरको 'स्वाक्खात गुण धर्मदेशना' पुस्तक प्रकाशन गरिएको छ।

क्यासेट प्रकाशन

वि. सं. २०५३ मा सुमंगल बौद्ध संघले उपाध्यक्ष भीम शाक्यको विशेष प्रयासवाट भिक्षु वुद्धघोष महास्थविरको सतिपट्ठान विपश्यना र मनुष्य जन्म दुर्लभ विषयको धर्म प्रवचन क्यासेटहरू प्रकाशन गरेको छ। बर्माका प्रसिद्ध बौद्ध विद्वान तथा ध्यान गुरु स्व. अग्गमहापण्डित भदन्त महासी सयादो महास्थविरले प्रवचन गर्नु भएको विपश्यना ध्यान निर्देशन र स्व. अग्गमहापण्डित भदन्त लेडी सयादो महास्थविरले प्रवचन गर्नु भएको मनुष्य जन्म दुर्लभ विषयलाई भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरले नेपाल भाषामा अनुवाद गरी उक्त अडियो क्यासेट निर्माण गरिएको हो।

विभिन्न संघ संस्थाहरूको बौद्ध कार्यक्रममा सहयोग

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरले नेपालका विभिन्न बौद्ध संघ संस्थाहरूमा समय समयमा जानु भै त्यहाँ हुने कार्यक्रमहरूमा पंचशील प्रदान, धर्मदेशना, धर्म प्रवचन आदि गर्नु भएको छ। विशेष गरी पाटनको विभिन्न बौद्ध संस्थाहरू युवक बौद्ध मण्डल, अक्षयेश्वर विहार, विश्वशान्ति पुस्तकालय विभिन्न पुस्तकालयहरू, लोटस रिसर्च सेन्टर, विभिन्न विहारहरू आदिवाट गरिने कार्यक्रममा र उहाँलाई निमन्त्रणा गरिएको सबै ठाउँमा जानु भै शीलप्रदान बुद्धपूजा

Downloaded from http://www.dhamma.digital

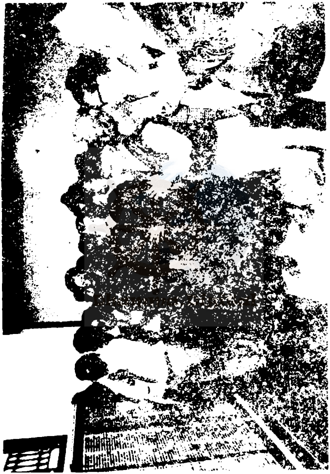

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भिक्षु जटिलद्वारा गर्नुभएको प्रतीत्य समुत्पाद व्याख्या सुन्नुहुँदै भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

Downloaded from http://www.dhamma.digital

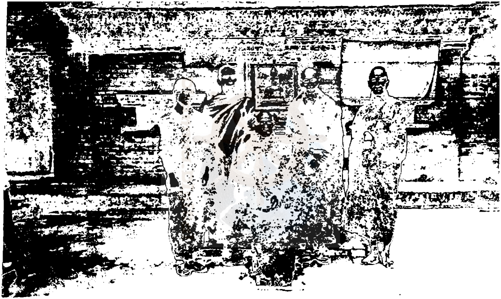

[illegible]

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सुमंगल विहारको स्वर्ण जयन्तीमा प्रदीप प्रज्वलन गर्नुहुदै
भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सुमगल विहारको स्वर्ण जयन्ती र भिक्षु बुद्धघोष
महास्थविरको ७३ रौं जन्म दिनमा तत्कालीन थाइ राजदूत
डा. रोनगेड नपगुणले ७३ वटा बेलुन उडाउनु भएको।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

[illegible] विहारका [illegible]
[illegible] अनागारिका [illegible] अभिनन्दन [illegible]
गर्दै [illegible] ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सुमंगल विहारको स्वर्ण जयन्तीको अवसरमा भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरलाई अनागारिका धम्मवतीले अभिनन्दन पत्र प्रदान गर्नु भएको ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सुमंगल विहारको स्वर्ण जयन्तीको अवसरमा भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरलाई बाुद्धिराज बज्राचार्यले अभिनन्दन पत्र प्रदान गर्नु भएको

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सुमंगल विहारको स्वर्ण जयन्तीको अवसरमा भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरलाई साहु ज्ञानज्योति कंसाकारले अभिनन्दन पत्र प्रदान गर्नु भएको ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर सुमंगल विहारका उपासिकाहरूसंग

Downloaded from http://www.dhamma.digital

Downloaded from http://www.dhamma.digital

[illegible] महास्थविर अनागारिकाहरु संग

Downloaded from http://www.dhamma.digital

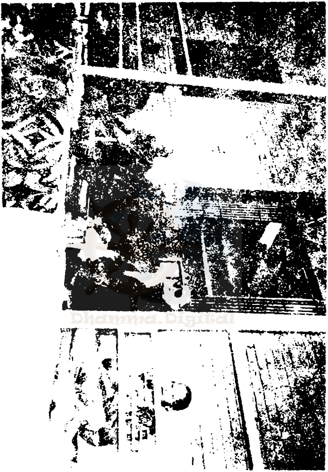

सुमंगल विहारको एक कार्यक्रम

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सुमंगल विहार पुन: निर्माण गर्न चन्दा दिने तर्खरमा उपासिका जगतमाया मानन्धर

Downloaded from http://www.dhamma.digital

विपश्यनाको प्रवचन क्यासेट

Downloaded from http://www.dhamma.digital

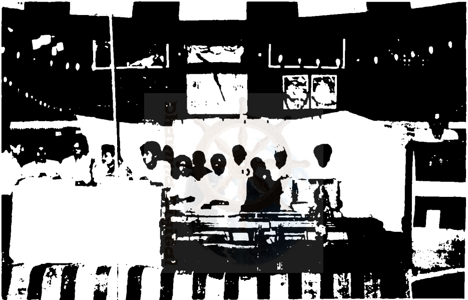

ललितपुरमा बुद्ध जयन्तीको अवसरमा बुबाहालमा भएको
अन्तर पुस्तकालय बौद्ध हाजिरी जवाफ प्रतियोगितामा भिक्षु
बुद्धघोष महास्थविर निर्णायक मण्डलमा बस्नु भएको

Downloaded from http://www.dhamma.digital

बौद्ध हाजिरी जवाफ प्रतियोगिताको कार्यक्रम

Downloaded from http://www.dhamma.digital

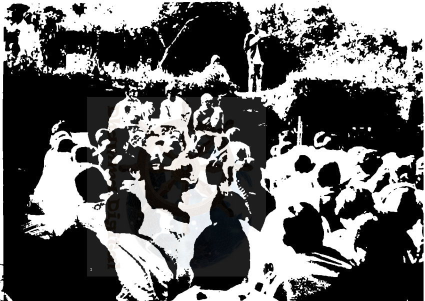

धुलिखेलको शिखलापुर विहारमा सुमंगल बौद्ध संघबाट गरिएको बुद्ध पूजाको कार्यक्रममा धर्मदेशना गर्नुहुँदै भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर

Downloaded from http://www.dhamma.digital

Downloaded from http://www.dhamma.digital

शाक्यसिंह विहारको एक समारोह

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भिक्षु [illegible]सम्बोधिले भिक्षु बुद्ध[illegible] [illegible]र्दलाई उपहार
प्रदान गर्नु भएको

Downloaded from http://www.dhamma.digital

लोटस रिसर्च सेन्टरको निबन्ध प्रतियोगिता कार्यक्रममा
पुरस्कार दिनु हुँदै भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर

Downloaded from http://www.dhamma.digital

लोटस रिसर्च सेन्टरको निबन्ध प्रतियोगिता कार्यक्रममा
पुरस्कार दिनु हुँदै भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर

Downloaded from http://www.dhamma.digital

लोटस रिसर्च सेन्टरद्वारा आयोजित नेवा बौद्ध संस्कृति संरक्षण गोष्ठीको कार्यक्रममा शील प्रदान गर्नुहुँदै भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर

Downloaded from http://www.dhamma.digital

कर्म र मनुष्य पुस्तक विमोचन समारोहमा भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर

Downloaded from http://www.dhamma.digital

धर्मरत्न अभिनन्दन समारोहमा भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर

Downloaded from http://www.dhamma.digital

बनेपामा प्रव्रज्या समारोह

Downloaded from http://www.dhamma.digital

ल. पु. चाकुपाटको शान्ति सुखवास गृह उद्घाटन गर्नु हुँदै
भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरले भाषर विद्यालयको चित्रकला प्रदर्शनी अवलोकन गर्नुभएको

Downloaded from http://www.dhamma.digital

एवं धर्मदेशना गर्नु हुन्थ्यो। यस्तै पाटनमा वर्षेनी हुने बुद्ध जयन्तीको कार्यक्रममा, हाजिरी जवाफ प्रतियोगितामा, आषाढ पूर्णिमाको कार्यक्रममा, गुँला धर्म देशनाको कार्यक्रममा सहयोग गर्दै आउनु भएको छ।

विराट नेपाल भाषा सम्मेलन र नेपाल भाषाका अन्य कार्यक्रमहरूमा पनि सरिक हुनु भै उहाँले सहयोग गर्नु भएको छ।

बौद्ध साहित्यमा योगदान

नेपालमा वौद्ध साहित्य उत्थान गर्न भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको ठूलो योगदान गरिरहनु भएको छ। नेपालबाट प्रकाशित हुने प्रायः सबै बौद्ध पत्रिकाहरूमा उहाँले समय समयमा लेख रचनाहरू लेखी दिनु भएको छ। यसको अतिरिक्त उहाँले थुप्रै बौद्ध पुस्तकहरू लेख्नु भएको छ। अनुवाद पनि गर्नु भएको छ। उहाँले लेख्नु भएका र अनुवाद गर्नु भएका पुस्तकहरू यस प्रकार छन् –

१. त्रिरत्न गुण
२. निपु-सूत्र
३. वुद्ध धर्म सम्बन्धी सामान्य ज्ञान प्रश्नावली
४. धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र
५. धर्म नगर
६. बुद्धधर्म संघ व बुद्धशासन
७. आसीविसोपम सूत्र
८. पालिपाठ सिक्खावली
९. वौद्ध शिशु बोध

Downloaded from http://www.dhamma.digital

१०. सतिपट्ठान सूत्र (पालि)
११. सतिपट्ठान सूत्र (अर्थ सहित)
१२. शरणागमनया महत्व
१३. परित्राण (अर्थ व निदान सहित)
१४. पट्ठान पालि (आनिशंस सहित)
१५. जप पाठ ध्यान
१६. कम्मट्ठान दीपनी
१७. महासमय सूत्र
१८. अनत्तलक्खण सूत्र (अर्थ सहित)
१९. अभिधर्माथं संग्रह (अर्थ व व्याख्या भाग - १)
२०. पञ्चशीलया महत्व
२१. मन शान्त जुइगु मार्ग
२२. सतिपट्ठान विपस्सना

स्वास्थ्य उपचार

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर स्वास्थ्यको दृष्टिकोणले धेरै तन्दुरुस्त व्यक्ति हुनुहुन्छ । उहाँलाई जीवनमा त्यति ठूला ठूला रोगहरूले सताएको देखिँदैन । अलिकति उहाँलाई पिसावको रोग केही वर्ष पहिले देखि नै थियो । गत वर्ष उहाँ अलि कमजोर हुनुभयो । रात्री निन्द्रा नलाग्नाले मुटु पनि अलि कमजोर हुन गई छाती पनि दुख्न थालेको थियो । डायाबिटिज्ले अलि अलि छुन थाल्यो । विभिन्न डाक्टर वैद्यको औषधी पनि लिनु भयो । उहाँका भाई शाक्यमुनि स्वास्थ्यकर्मी भएकोले उहाँलाई बराबर हेर्न आउनु हुन्थ्यो । उहाँको स्वास्थ्य झन् कमजोर हुँदै गएकोले भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरले गत २०५४ मंसीर २६ गते विश्वशान्ति विहारमा लानु भै विभिन्न उपचारहरू गराउनु भयो । प्रा. नारावहादुर वस्नेत द्वारा मसाज

Downloaded from http://www.dhamma.digital

प्रविधिबाट पनि उपचार गराइयो। डाक्टर देखाउनु भै औषधीहरू पनि प्रयोग गर्न लगाइयो। तीन महिना जति विश्वशान्ति विहारमा छँदा उहाँलाई भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर, भिक्षु यशधम्म, अनागारिका उप्पलवण्णाहरूले धेरै सेवा गर्नु भयो। श्रामणेरहरू वरिपरी बसी दिनहुँ परित्राण पाठ पनि गराइयो। उहाँहरूको सेवा टहलद्वारा निकै स्वस्थ्य हुनु भै २०५४ चैत्र २ गते भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर सुमंगल विहारमै फर्कनु भयो।

त्यसपछि उहाँ मानभवन तःफाल्वहँको आरोग्य धाममा जानु भै डा. हरिप्रसाद पोखरेल कहाँ हालसम्म प्राकृतिक चिकित्सा गराइरहनु भएको छ। जस्तोसुकै बलियो मानिसलाई पनि रोगले सताउन सक्छ। तर अरूहरूको दाँजोमा उहाँ धेरै प्रतिशत निरोगी नै हुनुहुन्छ। कसैले उहाँलाई दिनहुँ परित्राण गर्ने हुनाले निरोगी हुनु भएको भनी ठान्छन्। उहाँको सुस्वास्थ्य र दीर्घायुको कामना गर्दछु।

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर

ऊ. यूची उपासक

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको वर्षावास तालिका

वि सं	[illegible]	[illegible]
२०००	१	[illegible] कन्दई, [illegible]
२००१	२	मौलमीनको [illegible] स्वाईं विहार, बर्मा
२००२-२००३	३-४	क्यौ क्याईं, बर्मा
२००४-२००६	५-७	सुमंगल विहार, पाटन
२००७	८	महाबोधि विहार, [illegible]
२००८	९	श्रीघ विहार, काठमाडौं
२००९	१०	[illegible]
२०१०	११	[illegible] विहार [illegible]
२०११	१२	[illegible] विहार, [illegible]
२०१२	१३	[illegible], [illegible]
२०१३-२०१५	१४-१६	[illegible], [illegible]
२०१६	१७	[illegible], [illegible]
२०१७	१८	[illegible], काठमाडौं
२०१८	१९	सुमंगल विहार [illegible]
२०१९-२०४०	२०-४१	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
२०४४	[illegible]	[illegible] बौद्ध [illegible], [illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको गुरु शिष्य परम्परा

ऊ. चन्दिमा महास्थविर

ऊ. चन्द्रमणि महास्थविर

संघमहानायक भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविर

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर

भिक्षु सुमंगल महास्थविर	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर	भिक्षु सुदर्शन महास्थविर
भिक्षु सुधम्म	१. भिक्षु बोधिज्ञान	१. भिक्षु ज्योतिकीर्ति
	२. भिक्षु यसधम्मो	२. भिक्षु अनोमदस्सि
	३. भिक्षु वजिर बुद्धि	३. भिक्षु प्रज्ञाकीर्ति
	४. भिक्षु प्रज्ञाज्योति	४. भिक्षु संवेजकीर्ति
	५. श्रा. ज्ञानभद्र	५. भिक्षु सुबोधकीर्ति
	६. श्रा. निग्रोध	६. भिक्षु धर्मकीर्ति
		७. भिक्षु छविकीर्ति
		८. भिक्षु अशोककीर्ति

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको उपाध्ययत्वमा श्रामणेर हुनु भएका अन्य श्रामणेर शिष्यहरूमा श्रामणेर सुनित, यसोज, सुमन, वण्णित, जवन, रेवत, इन्दक, जोतिक, खेमिक, उत्तर, जनक, पदुम, सुजात, कोसल्ल, मणिन्द, धम्मिको, उत्तमो, चन्दिमो, आचारो, अमतो, तेजिन्दो हुन्। अनागारिकाहरूमा शुभा, खेमा, उत्तमा हुन्।

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर एक प्रतिभाशाली व्यक्तित्व

Downloaded from http://www.dhamma.digital

हुनुहुन्छ। विना सोच विचारले कुरा नगर्ने प्रज्ञावान, क्षमाशील, शिक्षा प्रेमी, विनय गुरु, धर्म गुरु, व्यक्ति हुनुहुन्छ। उहाँले धर्म देशना गर्दा मधुर स्वरले कसैलाई नहेरी विस्तारै सारगर्भित रूपमा, शुद्ध धार्मिक रूपमा गर्नुहुन्छ। धर्मको विषयमा सिकाउने पढाउने उहांको विशेष रुची छ। उहां ठूलो स्वरले हांस्नु हुन्न, छिटो रिसाउनु पनि हुन्न। बाहिरी आडम्वर, उत्सव, श्रृंगार, यस आराममा उहांको रुची छैन। जप पाठ ध्यानमा उहाँको विशेष रुची छ। बुद्धशासनमा आफ्नो जीवन परित्याग गर्नु भएका परम पूजनीय भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको जीवन आदर्शमय छ, अनुकरणीय छ। नेपालको थेरवाद शासनको इतिहासले उहाँलाई कहिल्यै बिर्सने छैन।

यस पंक्तिका लेखक मलाई पनि उहाँले बुद्धधर्मका धेरै कुराहरू पढाई सिकाई उपकार गर्नु भएको छ। उहां मेरो पूजनीय धर्मगुरु हुनुहुन्छ। २०३२।३३ सालतिर म पहिलो पटक अनागारिका सुशीला गुरुमांसंग सुमंगल विहारमा गई उहाँसंग परिचित भएको थियो। यस अघि म सानै उमेरमा छँदा एक पटक उहांलाई घरमा निम्त्याइएको थियो। भोजन पश्चात हात धुनु भएपछि मैले हत्तपत्त रूमाल दिन गएं। त्यसबेला उहाँले मलाई 'यो बालक बुद्धिमान हुनेछ' भनी भन्नु भएको कुरा मलाई अहिलेसम्म पनि सम्झना छ।

आज उहाँको ७८ औं जन्म दिनको उपलक्ष्यमा उहांको संक्षिप्त जीवनी लेख्ने सु-अवसर पाएकोमा मलाई खुशी लागेको छ। उहाँको सुस्वास्थ्य दीर्घायुका लागि त्रिरत्नमा प्रार्थना गर्दछु।

चिरं तिट्ठतु सद्धम्मो।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सन्दर्भ सूची

१. बौद्ध न्ह्यसः लिसः - महेन्द्ररत्न शाक्य- सुमंगल बौद्ध संघ, लुखुसी ललितपुर २०४९

२. संघमहानायक भदन्त प्रज्ञानन्द महास्थविरया जीवनी - आर. वी. बन्द्य - ज्ञाणसीला, सत्यसीला, शाक्यसिंह विहार, थैना टोल - २०४३

३. प्रज्ञानन्द स्मृति ग्रन्थ - भिक्षु सुदर्शन महास्थविर, भिक्षु धर्मपाल, भिक्षु चन्द्रगुप्त, दुण्डबहादुर बज्राचार्य, अमिता धाख्वा- प्रज्ञानन्द स्मृति ग्रन्थ प्रकाशन समिति, शाक्यसिंह विहार, थैना ललितपुर - २०५२

४. श्री सुमंगल विहार एक अध्ययन - महेन्द्र रत्न शाक्य - सुमंगल बौद्ध संघ, लुखुसी, ललितपुर - २०५३

५. नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा रजत जयन्ती स्मारिका - सुवर्ण शाक्य - नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा रजत जयन्ती समारोह समिति ललितपुर - २०४५

६. नेपाः देःया विहारया ताःचा - रत्नकाजी विजयरत्न बज्राचार्य मन्त्रसिद्धि महाविहार - २०३९

७. बौद्ध जगतका स्मरणीय व्यक्तिहरू भाग १ - रत्नसुन्दर शाक्य - भिक्षु महानाम महास्थविर, आनन्दकुटी विहार स्वयम्भू २०४९

Downloaded from http://www.dhamma.digital

८. बौद्ध जगतका स्मरणीय व्यक्तिहरू भाग २ - रत्नसुन्दर शाक्य - मानदास लुमन्ति प्रकाशन, असन, कमलाछी काठमाडौं - २०५०

९. भिक्षु ऊ. चन्द्रमणि महास्थविर - रत्नसुन्दर शाक्य- अनागारिका वजिरञाणी र संघशीला, बौद्ध समकृत विहार, भक्तपुर - २०४९

१०. काशी स्वयम्भूको नेपालमा आगमन - गोरखापत्र २०३२ कार्तिक ८ गते शनिवार

११. The Buddhist Monasteries of Nepal – Jone K. Luck.

१२. बज्राचार्य पुलुपालु - यज्ञमान पति बज्राचार्य लायकूबही यें - पलेखाँ अंक १३ - लोटस रिसर्च सेन्टर - २०५४

THERAVADA BUDDHIST ACADEMY

Downloaded from http://www.dhamma.digital

लेखकको प्रकाशित पुस्तकहरू

१. मंगलसूत्र
२. अभिधर्म चित्त काण्डया संक्षिप्त परिचय
३. अभिधर्म चैतसिक काण्डया संक्षिप्त परिचय
४. परियत्ति शिक्षा - १ (भिक्षु शीलभद्रासंग संयुक्त)
५. परियत्ति शिक्षा - २ (भिक्षु शीलभद्रासंग संयुक्त)
६. परियत्ति शिक्षा - ३ (भिक्षु शीलभद्रासंग संयुक्त)
७. बौद्ध न्ह्यसः लिसः
८. वसुन्धरा देवी छगू अध्ययन
९. धर्मरत्न शाक्य, त्रिशुली छगू परिचय
१०. श्री सुमंगल विहार एक अध्ययन
११. सेरिवन्जा (नाटक)
१२. यलया बौद्ध न्ह्यसः लिसः कासा छगू अध्ययन
१३. भिक्षु वुद्धघोष महास्थविरको संक्षिप्त जीवनी (तपाईंको हातमा)

लेखकको मन्चन भएका बौद्ध नाटकहरू

१. सेरिवन्जा (२०५२ माघ ७ र ८ गते प्रज्ञाभवनमा देखाइएको)
२. उदुम्वरा (२०५३ चैत्र २ गते प्रज्ञाभवनमा देखाइएको)

लेखकको प्रदर्शित टेलिफिल्म

१. भिंगु जीविकाया निम्ति वचत

Saving for Right Livelihood

(नेवा संस्कृति संरक्षण समूहद्वारा **SFDP** या निम्ति निर्मित यो लघु टेलिचलचित्र ललित हाइभिजन हल लगनखेलमा पनि देखाइएको थियो ।)

Downloaded from http://www.dhamma.digital

Dhamma.Digital

Downloaded from http://www.dhamma.digital